

Univerzitet u Sarajevu

Filozofski fakultet

Odsjek za psihologiju

**POVEZANOST IZMEĐU PERCIPIRANOG RODITELJSKOG PRIHVATANJA
U DJETINJSTVU I PERCIPIRANOG PARTNERSKOG PRIHVATANJA U
ODRASLOJ DOBI**

Završni magistarski rad

Kandidat: Aida Bektešević

Mentor: doc. dr. Đenita Tuče

Sarajevo, 2018.

SADRŽAJ

1.	UVOD	1
1.1.	Rane interakcije sa roditeljima i psihološka prilagodba u odrasloj dobi	2
1.2.	Teorija roditeljskog prihvatanja-odbacivanja	4
1.3.	Interakcije sa roditeljima i kvaliteta intimnih odnosa: pregled istraživanja	6
2.	CILJEVI, PROBLEMI I HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA	11
2.1.	Ciljevi istraživanja.....	11
2.2.	Problemi istraživanja.....	11
2.3.	Hipoteze istraživanja	12
3.	METODOLOGIJA.....	13
3.1.	Sudionici istraživanja	13
3.2.	Instrumentarij	15
3.2.1.	<i>Upitnik sociodemografskih karakteristika</i>	15
3.2.2.	<i>Upitnik roditeljskog prihvatanja-odbacivanja</i>	15
3.2.3.	<i>Upitnik partnerskog prihvatanja-odbacivanja</i>	16
3.3.	Postupak	16
4.	REZULTATI.....	18
4.1.	Rezultati kvalitativnih analiza	18
4.2.	Glavni rezultati.....	20
4.2.1.	<i>Razlike u percepciji roditeljskog prihvatanja od strane majke i oca, te partnerskog prihvatanja između muškaraca i žena</i>	21
4.2.2.	<i>Doprinos percepcije roditeljskog prihvatanja-odbacivanja od strane majki i očeva u objašnjenju percepcije partnerskog prihvatanja-odbacivanja kod muškaraca i žena</i>	22
5.	RASPRAVA.....	27
6.	ZAKLJUČCI	34
7.	LITERATURA.....	35
8.	PRILOZI.....	39

Sažetak

Cilj ovog istraživanja je ispitati da li postoje razlike u percepciji roditeljskog prihvatanja-odbacivanja u djetinjstvu i partnerskog prihvatanja-odbacivanja u odrasloj dobi s obzirom na spol ispitanika. Pored toga, nastoji se ispitati ukupan i zasebni doprinosi percepcije roditeljskog prihvatanja-odbacivanja od strane majki i očeva u objašnjenju partnerskog prihvatanja-odbacivanja kod muškaraca i žena. U istraživanju je sudjelovalo 225 sudionika, ali su iz statističke obrade podataka izuzeti sudionici koji nisu ispunjavali sve potrebne kriterije, te se stoga konačan uzorak sastojao od 209 osoba (113 žena i 96 muškaraca). Podaci su prikupljeni metodom snježne grudve, a primijenjeni su sljedeći instrumenti: Upitnik sociodemografskih karakteristika, Upitnik roditeljskog prihvatanja-odbacivanja i Upitnik partnerskog prihvatanja-odbacivanja. Rezultati istraživanja pokazuju da žene percipiraju veći stepen prihvatanja od strane oca u odnosu na muškarce. Kada je riječ o majčinskom i partnerskom prihvatanju-odbacivanju, razlika između muškaraca i žena nije statistički značajna. S druge strane, kada je u pitanju razlika u percepciji roditeljskog prihvatanja-odbacivanja kod muškaraca i žena, dobiveni rezultati su u skladu sa očekivanjem. Muškarci, kao i žene općenito percipiraju veći stepen prihvatanja od strane majke u odnosu na oca. Što se tiče ukupnog i zasebnih doprinosa percepcije roditeljskog prihvatanja-odbacivanja u djetinjstvu u objašnjenju partnerskog prihvatanja-odbacivanja u odrasloj dobi, rezultati provedenih hijerarhijskih analiza ukazuju da se prediktorskim varijablama može objasniti 14% ukupne varijance partnerskog prihvatanja kod žena, te 11% ukupne varijance partnerskog prihvatanja kod muškaraca. Kao značajan prediktor u obje skupine se izdvojilo prihvatanje-odbacivanje od strane majke.

Ključne riječi: percepcija, roditeljsko prihvatanje-odbacivanje, partnersko prihvatanje-odbacivanje

1. UVOD

Ljudi imaju urođenu potrebu da se emotivno vezuju za druge ljude, da razmjenjuju misli i osjećanja, da produžavaju svoj rod. Nemogućnost ostvarenja dobrog partnerskog odnosa, posebno u dužem vremenskom periodu, može stvoriti osjećaj inferiornosti, nezadovoljstva, ljubomore, zavisti i drugih negativnih osjećanja koji uznemirujuće djeluju na osobu (Reis, Collins i Berscheid, 2000). Tu je, naravno, i osjećaj usamljenosti kao neprijatno stanje koje osoba može osjećati čak i kad je okružena velikim brojem ljudi, budući da kvantitet ne može zamijeniti kvalitet jednog dobrog partnerskog odnosa (Reis i sar., 2000).

Rezultati brojnih istraživanja potvrđuju tezu da su intimni odnosi najveći izvor kako sreće, tako i tjeskobe (Berscheid i Reis, 1998; prema Reis i sar., 2000), te da pozitivni odnosi sa drugima doprinose mentalnom zdravlju, subjektivnoj dobrobiti i adekvatnom funkcioniranju u gotovo svim aspektima života (Ryff, 1995; Myers, 1999; prema Reis i sar., 2000). Ovi učinci su jasno vidljivi tokom svih perioda života, od djetinjstva i adolescencije (Hartup i Stevens, 1997; Collins, 2003) do odrasle i starije životne dobi (Carstensen i sar., 1999). Kvaliteta intimnih odnosa povezana je također i sa fizičkim zdravljem pojedinaca. Naime, istraživanja potvrđuju da ljudi koji imaju stabilne emocionalne veze duže žive, imaju redovnije seksualne odnose i manje oboljevaju (Reis i sar., 2000). Također, u osnovi mnogih problema kao što su zloupotreba alkohola, droga, tableta, zatim depresivnost ili psihosomatska oboljenja (povišen krvni pritisak, lupanje srca, povećan šećer, i sl.) nalazi se nemogućnost postizanja uravnoteženog ljubavnog života koji bi osobi dao smisao života i snagu da se bori sa teškoćama koje život nosi (Reis i sar., 2000).

Premda su empirijske potvrde o kvaliteti intimnih odnosa kao indikatorima adekvatne prilagodbe pojedinaca uglavnom novijeg datuma, u psihološkim teorijama se ovaj koncept naglašava već odavno. Naime, poznati američki psiholog Erik Erikson, još je početkom 50-ih godina prošlog stoljeća, u sklopu svoje psihosocijalne teorije, ukazivao na važnost uspostavljanja intimnih odnosa sa drugima (Erikson, 1950; prema Vlajković, 2005). Prema Eriksonu, ulazak u period odraslog doba karakteriše razvojna kriza označena kao „prisnost nasuprot otuđenosti“ i odražava se u mislima i osjećanjima mlade osobe o tome kako se trajno obavezati prisnom partneru. Pri tome, uspostava uzajamno zadovoljavajućeg bliskog odnosa predstavlja mladoj osobi značajan izazov. Naime, prisnost od mladih osoba zahtijeva da se odreknu jednog dijela svoje novostečene nezavisnosti i redefiniraju svoj identitet kako bi u

njega uključili vrijednosti i interese dvije osobe, partnera i sebe. Kako bi to postigli, mladi ljudi moraju naći ravnotežu između potrebe za nezavisnošću i potrebe za prisnošću. Bez osjećaja nezavisnosti, kako ističe Berk (2008), ljudi se definiraju samo u odnosu na svog partnera i žrtvuju vlastito samopoštovanje i inicijativu. Bez prisnosti, s druge strane, ljudi se suočavaju sa negativnim ishodom Eriksonova stadija rane odrasle dobi – samoćom i zaokupljenošću samim sobom. Erikson je vjerovao kako uspješno razrješenje krize prisnosti naspram otuđenosti, priprema pojedinca za stadij srednje odrasle dobi, koji je fokusiran na generativnost – brigu o novim generacijama, pomaganju unapređivanja društva i osjećaj ličnog stvaralaštva i produktivnosti (Berk, 2008). Važnosti uspostavljanja intimnih odnosa sa drugim ljudima, prepoznata je i od strane drugih autora u području razvojne psihologije. Tako su, primjerice, Danijel Levinson u sklopu svoje teorije razvojnih kriza, te Robert Havighurst, u sklopu teorije razvojnih zadataka, kao jedan od važnih razvojnih zadataka rane odrasle dobi isticali upravo biranje partnera i uspostavljanje bliskih odnosa sa drugima (Levinson, 1978, 1982; Havighurst, 1952, 1972, 1982; prema Vlajković, 2005). U skladu s navedenim, možemo zaključiti da se uspostavljanje zadovoljavajućih intimnih odnosa sa drugima i iz teorijske perspektive, svakako može posmatrati kao značajan razvojni potencijal i pokazatelj adekvatne psihološke prilagodbe pojedinca.

S obzirom na relevantnost ovog konstrukta u objašnjenju čitavog niza psiholoških i socijalnih ishoda, u ovom istraživanju smo nastojali utvrditi kakve implikacije za uspostavljanje kvalitetnih intimnih odnosa u odrasloj dobi imaju rane interakcije sa roditeljima. U svrhu rasvjetljavanja ove problematike, u nastavku slijedi prikaz nekih od najznačajnijih empirijskih nalaza u ovom području istraživanja. No, prije toga ukratko ćemo se osvrnuti na odnos između ranih interakcija sa roditeljima i psihološke prilagodbe u odrasloj dobi, te prikazati osnovne postavke na kojima počiva Rohnerova teorija roditeljskog prihvatanja-odbacivanja.

1.1. Rane interakcije sa roditeljima i psihološka prilagodba u odrasloj dobi

Kada se govori o snazi i opsegu utjecaja na razvoj djeteta, Berk (2008) ističe da se niti jedan kontekst razvoja ne može mjeriti sa obitelji. Unutar obitelji postoje jedinstvene veze među ljudima. Privrženost roditeljima, te sestrama i braći traje cijeli život i služi kao model za stvaranje odnosa u širem kontekstu. Djeca u obitelji usvajaju jezik, različite vještine, te

socijalne i moralne vrijednosti kulture u kojoj žive. Takođe, ljudi svih dobi obraćaju se članovima svoje obitelji u potrazi za informacijama, pomoći, kao i zanimljivim i ugodnim interakcijama (Berk, 2008). Dakle, iako mnogobrojne teorijske koncepcije interpretiraju obitelj kroz zakonske odredbe ili krvnu vezanost među članovima koji žive u zajednici, jedinstvena vrijednost obitelji sažeta je u privrženosti i intimnosti koja je osnova za normalan razvoj čovjeka i za kvalitet odnosa koje će pojedinac imati sa značajnim drugima tokom cijelog života (Pašalić-Kreso, 2004; prema Efendić-Spahić, 2009).

Roditeljska uloga u dječijem razvoju naglašava se i u većini teorijskih sistema u razvojnoj psihologiji i psihologiji ličnosti. Naime, još u vremenu nastajanja psihologijske znanosti, kada je Freud znanstveno utemeljio svoju teoriju, roditeljstvo je prepoznato kao važna komponenta prilagodbe djeteta (Cohler, 2002). Prema ovom autoru, struktura ličnosti i obrasci njenog kasnijeg ponašanja i prilagodba u najvećoj mjeri proizilaze iz odnosa roditelj – dijete. Prvi odnos, koji se odvija sa najbližima, je onaj koji definiše sve odnose u sadašnjosti i budućnosti. Slična razmatranja o važnosti ranih interakcija sa roditeljima za dalji razvoj u odrasloj dobi nalazimo i kod drugih teoretičara, poput Adlera i Junga (Coehler, 2002), te Eriksona (Berk, 2008) i Vigotskog (Vasta i sar., 1998). Potporu teorijskim razmatranjima o važnosti uloge roditeljskog ponašnja u psihosocijalnom razvoju pojedinca daju i rezultati brojnih istraživanja, koji konzistentno pokazuju da je odnos između roditelja i djeteta temeljan za uspješnu socijalizaciju djeteta i razvoj zdrave ličnosti (Lacković-Grgin, 2006).

Kada je u pitanju period adolescencije, uloga roditelja u psihosocijalnom razvoju se, dakle, ne dovodi u pitanje. Ipak, pitanje koje je u fokusu pažnje istraživača u ovom području psihologije danas, jeste u kojoj mjeri su učinci ranih interakcija sa roditeljima dalekosežni, odnosno koliko su povezani sa prilagodbom u odrasloj životnoj dobi. To pitanje je još uvijek aktuelno i nedovoljno istraženo.

Uprkos određenim konceptualnim razlikama u psihološkim teorijama, među teoretičarima općenito postoji visok stepen slaganja o utjecaju ranih iskustava na oblikovanje daljnjeg toka života pojedinca. Takvo stajalište potaknulo je brojne istraživače iz područja razvojne psihologije da ulože dodatne napore kako bi rasvijetlili obrasce ovih odnosa i razumjeli efekte odnosa roditelj – dijete na različite elemente psihološke prilagodbe pojedinca (Varan, 2005). Dvije teorije koje su na sistematičan način pokušale dati odgovor na pitanje kako rana iskustva odnosa sa roditeljima utječu na kognitivni, emocionalni i socijalni razvoj djece, kao i na njihovu prilagodbu u odrasloj dobi, su teorija privrženosti (Bowlby, 1969; Ainsworth, 1973; prema Varan, 2005) i teorija roditeljskog prihvatanja-odbacivanja (Rohner,

1986; prema Varan, 2005). Obje teorije ističu da rana iskustva djeteta sa njegovim skrbnicima, u prvom redu sa roditeljima, vode razvoju unutrašnjih radnih modela sebe i drugih. Ovi unutrašnji radni modeli ili mentalne reprezentacije, kako ih naziva Rohner (1986; prema Varan, 2005), se prenose na buduće odnose sa značajnim drugima i upravljaju ponašanjem pojedinca u odnosima privrženosti u odrasloj dobi. Uz to, kako ističe Varan (2005), pomenute teorije poseban naglasak stavljaju na vezu između ranih iskustava sa roditeljima i intimnih odnosa u odrasloj dobi.

Budući da je u ovom istraživanju kao teorijski okvir poslužila Rohnerova teorija roditeljskog prihvatanja-odbacivanja, u narednom tekstu ukratko ćemo prikazati osnovne postavke ove teorije.

1.2. Teorija roditeljskog prihvatanja-odbacivanja

Teorija roditeljskog prihvatanja-odbacivanja je teorija o socijalizaciji i cjeloživotnom razvoju, zasnovana na empirijskim nalazima američkog psihologa Ronalda Rohnera, sredinom 80-ih godina prošlog stoljeća (Rohner, 1986; prema Rohner i Khaleque, 2002). Prema Rohneru (1986; prema Kerr i sar., 2003), najvažnija dimenzija roditeljskog ponašanja jeste dimenzija roditeljske topline. To je bipolarna dimenzija na čijem se jednom kraju nalazi roditeljsko prihvatanje, a na drugom roditeljsko odbacivanje.

Temelj teorije roditeljskog prihvatanja-odbacivanja je spoznaja da u svim kulturama postoji bit roditeljskog ponašanja, koju djeca mogu tumačiti kao znak da su voljena i prihvaćena. U pojedinim kulturama načini izražavanja topline i ljubavi mogu se razlikovati, ali djeca prema roditeljskom ponašanju prepoznaju osnovni odnos roditelja u rasponu od prihvatanja do odbacivanja (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Roditeljsko prihvatanje pritom se izražava kao toplina i ljubav, a može biti tjelesno (npr. zagrljaj) ili verbalno (npr. pohvala). Roditeljsko odbacivanje izraženo je, pak, kao neprijateljstvo ili agresija (tjelesno ili verbalno), indiferentnost ili zanemarivanje (tjelesna ili psihološka nedostupnost roditelja) i nediferencirano odbacivanje (subjektivni osjećaj djeteta da nije voljeno) (Rohner, Khaleque i Cournoyer, 2008).

Osnovna postavka od koje polazi Rohner (1986; prema Rohner i sar., 2008) jeste činjenica da djeca u svim kulturama imaju snažnu potrebu da ih značajni drugi (roditelji ili

skrbnici) prihvataju i vole. Kada ova potreba nije adekvatno zadovoljena od strane značajnih figura, djeca su predisponirana da emocionalno i bihevioralno reaguju na određeni način, što se manifestira u raznim oblicima problema u ponašanju, lošoj slici o sebi, lošem školskom postignuću, anksioznosti i nesigurnosti (Rohner i Kaleque, 2002).

Prema teoriji roditeljskog prihvatanja-odbacivanja, odbačene osobe su sklone da razviju negativan svjetonazor, koji karakteriše uvjerenje da su ljudi i svijet općenito neprijateljski nastrojeni, podmukli i prijeteći. Negativan svjetonazor, negativno samopoimanje, negativna samoeфикаsnost i druge prethodno pomenute lične dispozicije, čine osnovu mentalnih reprezentacija ili socijalnih kognicija odbačenih pojedinaca. Mentalne reprezentacije se odnose na više ili manje koherentna, ali obično implicitna uvjerenja i očekivanja pojedinaca o njima samima i značajnim drugima, konstruirana na osnovu emocionalno značajnih prošlih i sadašnjih iskustava. Prema teoriji, mentalne reprezentacije utječu na sjećanja, percepciju, interpersonalne odnose i ponašanje (Rohner i Khaleque, 2002).

Osobe koje na najbolji način mogu zadovoljiti potrebu za prihvatanjem i ljubavlju u periodu novorođenačkog perioda i djetinjstva su obično roditelji/skrbnici, dok u periodu adolescencije i odrasle dobi lista značajnih drugih uključuje i neroditeljske značajne figure (prijatelje, vršnjake, partnere/supružnike) (Rohner i sar., 2008).

Međukulturalna istraživanja pokazuju da je dimenzija roditeljskog prihvatanja-odbacivanja univerzalno povezana s raznim oblicima prilagodbe pojedinaca, neovisno o kulturi, jeziku, spolu, rasi i geografskom položaju (Rohner i Khaleque, 2002). Premda ova dimenzija roditeljskog ponašanja, kako ističu Rohner i saradnici (2008), ne objašnjava potpuno razvojne ishode djece i odraslih, odgovorna je za 26% varijabiliteta dječije psihološke prilagodbe, te 21% varijabiliteta psihološke prilagodbe kod odraslih, što je svakako čini značajnom odrednicom.

1.3. Interakcije sa roditeljima i kvaliteta intimnih odnosa: pregled istraživanja

Premda je mišljenje, da su priroda i kvalitet intimnih odnosa u odrasloj dobi pod snažnim utjecajem ranih afektivnih odnosa sa roditeljima/skrbnicima, u psihologiji već odavno prihvaćeno, socijalni psiholozi su tek početkom 80-ih godina prošlog stoljeća počeli integrisati spoznaje o intimnim odnosima u odrasloj dobi sa razvojnom perspektivom prirode i funkcioniranja odnosa roditelj – djetete (Hartup i Rubin, 1986; Hazan i Shaver, 1987; Hindle, 1979; Shaver i Rubenstein, 1980; Weiss, 1982, 1986; prema Collins i Read, 1990; Bartholomew, 1990; prema Varan, 2005). Pri tome su od posebnog interesa bila ispitivanja stepena u kojem rani afektivni odnosi djeteta sa roditeljem/skrbnikom oblikuju uvjerenja djeteta o sebi i svijetu oko sebe, te na taj način utječu i na kvalitetu intimnih odnosa sa drugima u odrasloj životnoj dobi (Collins i Read, 1990).

Jedno od značajnijih istraživanja o korelatima privrženosti u odrasloj dobi je istraživanje koje su proveli Collins i Read (1990) na uzorku od 406 američkih studenata psihologije. Polazeći od osnovnih postavki teorije privrženosti, autori su nastojali utvrditi odnos između dimenzija privrženosti i unutrašnjih radnih modela sebe i drugih. Rezultati istraživanja su pokazali da su različiti stilovi privrženosti povezani sa različitim obrascima vjerovanja o sebi i drugima i u skladu su sa postavkama teorije privrženosti. Naime, utvrđeno je da pojedinci sa sigurnim stilom privrženosti imaju veći osjećaj samopoštovanja, veće samopouzdanje i da su značajno asertivniji. Njihova vjerovanja o socijalnom svijetu su također bila pozitivna – ljude su doživljavali kao pouzdane i neovisne, voljne da ustraju u svojim stajalištima i sposobne da uspostave kontrolu nad vlastitim životom. Konačno, kod osoba sa sigurnim stilom privrženosti postojala je manja vjerovatnoća da imaju ljubavni stil okarakterisan kao igranje igre, opsesivan, logičan ili sebičan, što je u skladu sa nalazima do kojih su došli Levy i Davis (1988). S druge strane, pojedinci sa anksioznim stilom privrženosti pokazivali su sasvim drugačiji obrazac, koji se uglavnom bazirao na negativnim uvjerenjima o sebi i drugima. Veća anksioznost u odnosima bila je povezana sa manjim samopoštovanjem, manjim samopouzdanjem i nedostatkom asertivnosti ili osjećaja kontrole. Anksiozni pojedinci doživljavali su ljude kao manje altruistične, nesposobne da kontroliraju vlastite živote, te kompleksne i teške za razumjeti. Osim toga, osobe koje su imale visok rezultat na anksioznosti su uglavnom imale opsesivan, zavisian ljubavni stil. Ovaj nalaz je također u skladu sa nalazima Levya i Davisa (1988), koji su utvrdili visoku pozitivnu korelaciju između anksioznog stila privrženosti i maničnog ljubavnog stila. Istraživanjem je,

također, potvrđena i veza između dimenzija stila privrženosti i ranijih obrazaca privrženosti, a nalazi idu u prilog osnovnim postavkama teorije. Općenito, pojedinci koji su percipirali svoje odnose sa roditeljima kao tople i prihvatajuće, imali su pozitivnije viđenje sebe i drugih, te su pokazivali veću sigurnost vezano za mogućnosti da ovisi o drugima i bili su manje anksiozni spram mogućnosti da budu napušteni ili ostavljeni. Suprotno tome, pojedinci koji su pamtili roditelje kao hladne i nedosljedne imali su negativniju sliku o sebi i drugima i postizali viši rezultat na anksioznosti, a niži na ovisnosti o drugima (Collins i Read, 1990). Kada je u pitanju uloga stila privrženosti u objašnjenju trenutnog intimnog odnosa, istraživanjem je potvrđeno podudaranje stilova privrženosti partnera, te sličnost između stila privrženosti koje pojedinac ima sa partnerom i onog kojeg ima sa roditeljem, posebno sa roditeljem suprotnog spola. Dimenzije stila privrženosti su se također pokazale snažno povezane sa načinom na koji partneri percipiraju intimni odnos, međutim, rezultati su bili donekle različiti za djevojke i mladiće. Tako se kod djevojaka, kao najznačajniji prediktor kvalitete odnosa izdvojio stepen u kojem je partner bio spreman za bliskost, dok se kod mladića kao najznačajniji prediktor izdvojio stepen u kojem su partnerice pokazivale anksioznost spram toga da budu napuštene ili nevoljene (Collins i Read, 1990). Povezanost roditeljske topline i brige sa sigurnim obrascem privrženosti, kao i disfunkcionalnog roditeljstva sa nesigurnim obrascima privrženosti, potvrđena je i u nekim kasnijim istraživanjima (Belt i Abidin, 1996; Carnelley i sar., 1994; Furukawa i sar., 2002; Gittleman i sar., 1998; Perris i Anderson, 2000, prema Varan 2005). Ipak, kako ističe Varan (2005), premda su u navedenim studijama utvrđene značajne korelacije između ranih iskustava sa roditeljima i stilova privrženosti, ta povezanost je bila u najboljem slučaju umjerena. Osim toga, u istraživanjima provedenim iz perspektive teorije privrženosti, evidentna je i određena nekonzistentnost u nalazima. Tako, primjerice, u istraživanju koje su proveli Truant i saradnici (1987; prema Varan 2005) i Gerlsma (2000; prema Varan, 2005) ovakva povezanost uopće nije utvrđena.

U pokušaju prevladavanja ograničenja, koja su imala istraživanja provedena iz perspektive teorije privrženosti (nekonzistentnost nalaza i umjerena empirijska potvrda), u novije vrijeme istraživači su se počeli sve više usmjeravati na Rohnerovu teoriju roditeljskog prihvatanja-odbacivanja, smatrajući je adekvatnijim teorijskim okvirom za istraživanje ove problematike (Varan, 2005). Premda je Rohnerova teorija već odavno zastupljena u empirijskim istraživanjima odnosa između percipiranog roditeljskog ponašanja i različitih pokazatelja psihološke prilagodbe u odrasloj dobi, istraživanja o relacijama između roditeljskog prihvatanja-odbacivanja i kvalitete intimnih odnosa u odrasloj dobi, uglavnom su

novijeg datuma i datiraju od 2001. godine, kada je kreiran instrument partnerskog prihvatanja-odbacivanja (IPAR/QC – Intimate Partner Acceptance-Rejection/Control Questionnaire) (Varan, 2005). Prvu studiju proveo je Khaleque (2001; prema Rohner, Khaleque i Cournoyer, 2012) na uzorku od 88 američkih heteroseksualaca. Ova studija potaknula je veliki interes među istraživačima, toliki da je provedena u više od 15 zemalja širom svijeta. Neovisno o različitim kulturološkim kontekstima, dobi i rasi sudionika, rezultati provedenih istraživanja konzistentno ukazuju na povezanost ovih konstrukata i potvrđuju teorijska razmatranja o važnosti roditeljskog i partnerskog prihvatanja za kvalitetu intimnih relacija u odrasloj dobi, te psihološku prilagodbu, općenito (Parmer i Rohner, 2005, 2008; Varan, 2005; Khaleque, Rohner i Laukkala, 2008; Ripoll-Nunez i Alvarez, 2008; Parmar, Ibrahim i Rohner, 2008; Rohner, Melendez i Kraimer-Rickaby, 2008; Varan, Rohner i Eryksel, 2008). Uloga percipiranog partnerskog prihvatanja za psihološku prilagodbu u odrasloj dobi, potvrđena je u svim prethodno navedenim istraživanjima. Međutim, kada je u pitanju uloga percipiranog roditeljskog ponašanja, istraživanja provedena u različitim kulturama ne daju uvijek konzistentne nalaze. U istraživanjima provedenim u Kolumbiji, Portoriku, Kuvajtu i Turskoj, potvrđen je značaj percipiranog prihvatanja od strane oba roditelja (Ripoll-Nunez i Alvarez, 2008; Parmar, Ibrahim i Rohner, 2008; Varan, Rohner i Eryksel, 2008; Varan, 2005), dok je u Indiji, Americi i Finskoj, utvrđen značajan doprinos samo percipiranog očevog prihvatanja (Parmer i Rohner, 2005, 2008; Rohner, Melendez i Kraimer-Rickaby, 2008; Khaleque, Rohner i Laukkala, 2008). Ipak, ono što je uočljivo u navedenim studijama jeste to da se percepcija prihvatanja od strane oca izdvojila kao značajan prediktor u svim istraživanjima, za razliku od doprinosa percipiranog prihvatanja od strane majke, koji je varirao u različitim studijama. Ovi nalazi u skladu su sa rezultatima Rohnera i Khalequea (2005; prema Parmer i Rohner, 2005), koji su također utvrdili da su sudionici, koji se sjećaju svojih roditelja kao manje toplih i prihvatajućih, lošije prilagođeni, nego oni koji se sjećaju roditelja kao toplih i podržavajućih, a isti obrazac utvrđen je i u odnosu između percipiranog partnerskog prihvatanja i psihološke prilagodbe. Također, nalazi su u skladu i sa rezultatima istraživanja Rohnera (1998), te Rohnera i Veneziana (2000; prema Parmer i Rohner, 2005), koji ukazuju da percipirano očevo prihvatanje nekada ima značajniji utjecaj na psihološku prilagodbu, nego majčinsko. Kada je riječ o odnosu između percipiranog roditeljskog i partnerskog prihvatanja-odbacivanja, dobiveni nalazi u određenoj mjeri variraju i s obzirom na spol sudionika. Tako je, primjerice, u istraživanju koje su proveli Parmer i Rohner (2005) na uzorku od 79 mladih odraslih osoba u Indiji, utvrđen medijatorski efekat percipiranog očevog prihvatanja (ali ne i majčinskog) na odnos između percipiranog partnerskog prihvatanja i

psihološke prilagodbe kod muškaraca, ali ne i kod žena. Pri tome, rezultati istraživanja pokazuju da muškarci koji percipiraju veće prihvatanje od strane očeva, ujedno percipiraju i veće prihvatanje od strane partnera, te su općenito bolje prilagođeni. Istraživanjem je također potvrđena i moderatorska uloga percipiranog prihvatanja od strane oca u odnosu između percipiranog partnerskog prihvatanja i psihološke prilagodbe sudionika. Pri tome je utvrđeno da je psihološka prilagodba značajno pozitivnija za sudionike, koji se sjećaju da su imali toplog i podržavajućeg oca i koji trenutno imaju toplog i podržavajućeg partnera. Ipak, problemi u prilagodbi značajno rastu s percepcijom odbijanja od strane partnera. S druge strane, nivo psihološke neprilagođenosti među sudionicima koji su izvještavali o očevom odbacivanju tokom perioda djetinjstva, uprkos činjenici da su njihovi trenutni partneri topli i podržavajući, bez obzira na to što je bio prilično visok, dodatno se povećavao s percepcijom partnerskog odbacivanja. Ovi nalazi u skladu s sa rezultatima Rohnera i Kalequea (2005; prema Parmer i Rohner, 2005), koji su također utvrdili da su sudionici, koji se sjećaju svojih roditelja kao manje toplih i prihvatajućih, lošije prilagođeni, nego oni koji se sjećaju roditelja kao toplih i podržavajućih. Isti obrazac utvrđen je i u odnosu između percipiranog partnerskog prihvatanja i psihološke prilagodbe. Do sličnih rezultata došli su i Rohner, Melendez i Kraimer-Rickaby (2008) na uzorku od 488 američkih studenata, gdje je također utvrđen medijatorski efekat percipiranog očevog prihvatanja (ali ne i majčinskog) na odnos između percipiranog partnerskog prihvatanja i psihološke prilagodbe, međutim, samo za skupinu djevojaka. U istraživanju koje su provele Ripoll-Nunez i Alvarez (2008) na uzorku od 222 mlade odrasle osobe u Kolumbiji i Portoriku, dobiveni su nešto drugačiji nalazi. Naime, u ovom istraživanju utvrđen je parcijalni medijacijski efekat i majčinskog i očevog percipiranog prihvatanja na odnos između percipiranog partnerskog prihvatanja i psihološke prilagodbe, ali samo u skupini djevojaka. Rezultati pokazuju da djevojke koje percipiraju veće prihvatanje od strane oba roditelja izvještavaju o većem prihvatanju i od strane partnera, te su općenito bolje prilagođene. Osim toga, u pomenutom istraživanju je utvrđen značajan moderatorski efekat percipiranog majčinskog prihvatanja na odnos između percipiranog partnerskog prihvatanja i psihološke prilagodbe, kod žena, ali ne i kod muškaraca. Medijatorski efekat percipiranog majčinskog i očevog prihvatanja na odnos između percipiranog partnerskog prihvatanja i psihološke prilagodbe utvrđen je i u istraživanju koje su proveli Parmar, Ibrahim i Rohner (2008) u Kuvajtu, na uzorku od 389 udatih/oženjenih sudionika, pri čemu se efekat pokazao značajnim za obje skupine sudionika. Dobiveni nalazi ukazuju da i žene i muškarci, koji percipiraju veće prihvatanje, kako od strane majki, tako i od strane očeva, percipiraju i veći stepen partnerskog prihvatanja, te postižu bolje rezultate na varijablama psihološke

prilagodbe. Ovaj nalaz u skladu je sa rezultatima istraživanja, koje je proveo Varan (2005), na uzorku od 425 odraslih sudionika u Turskoj, gdje su utvrđene statistički značajne pozitivne korelacije između percipiranog roditeljskog prihvatanja (i majčinskog i očevog) i percipiranog prihvatanja od strane partnera. U usporedbi sa percipiranim prihvatanjem od strane oca, percipirano prihvatanje od strane majke se pokazalo statistički značajno više povezano sa percipiranim partnerskim prihvatanjem kako kod djevojaka, tako i kod mladića. Također, korelacije između percipiranog prihvatanja od strane oba roditelja (i majke i oca) i percipiranog prihvatanja od strane partnera, bile su statistički značajno veće kod mladića, nego kod djevojaka. Ovi donekle različiti obrasci odnosa percipiranog majčinskog i očevog prihvatanja i kvalitete intimnih odnosa kod muškaraca i žena, mogli bi se objasniti kulturološkim razlikama u roditeljskim ulogama majki i očeva. Pri tome, kada se govori o kvaliteti intimnih odnosa u Indiji je, čini se, doživljaj prihvatanja od strane oca, posebno značajan za kvalitetu intimnih odnosa kod muškaraca, dok je u Americi situacija obrnuta – doživljaj prihvatanja od strane oca igra važniju ulogu u objašnjenju kvalitete intimnih odnosa kod djevojaka. U Kolumbiji i Portoriku, s druge strane, potvrđena je uloga percipiranog prihvatanja od strane oba roditelja, ali samo za žene, dok je u Kuvajtu i Turskoj ovaj obrazac potvrđen kod sudionika oba spola. Ipak, za konkretnije donošenje zaključaka svakako su potrebna dodatna istraživanja, koja bi se provela na reprezentativnim uzorcima sudionika.

2. CILJEVI, PROBLEMI I HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA

2.1. Ciljevi istraživanja

Sa kreiranjem instrumenta partnerskog prihvatanja-odbacivanja povećao se interes među istraživačima da ispituju odnose između roditeljskog prihvatanja-odbacivanja i kvalitete intimnih odnosa u odrasloj dobi. Istraživanja na ovu temu provedena u različitim kulturama ne daju uvijek konzistentne nalaze. Pored toga, mnoge studije, posebno studije teorije privrženosti, koje ispituju povezanost između sjećanja o roditeljskoj brizi u djetinjstvu i intimnih veza u odrasloj dobi su provedene u zapadnim zemljama. Mnogo manje se zna o toj povezanosti u istočnjačkim zemljama. Kao posljedica različitih nalaza u različitim kulturama i manjka istraživanja u istočnjačkim zemljama, zanima nas kakve rezultate možemo očekivati na području Bosne i Hercegovine. U skladu s tim, cilj istraživanja je ispitati u kojoj mjeri je percipirano roditeljsko prihvatanje-odbacivanje u djetinjstvu povezano sa percipiranim partnerskim prihvatanjem u odrasloj dobi, te da li postoji razlika s obzirom na spol kada je u pitanju taj doživljaj prihvatanja-odbacivanja.

2.2. Problemi istraživanja

1. Ispitati da li postoji statistički značajna razlika u percepciji roditeljskog prihvatanja-odbacivanja od strane majke i oca i partnerskog prihvatanja-odbacivanja između muškaraca i žena. Također cilj je ispitati i da li muškarci i žene percipiraju razlike u roditeljskom prihvatanju-odbacivanju od strane majki i očeva.
2. Ispitati ukupan i zasebne doprinose percepcije roditeljskog prihvatanja-odbacivanja od strane majki i očeva u objašnjenju percepcije partnerskog prihvatanja-odbacivanja kod muškaraca i žena.

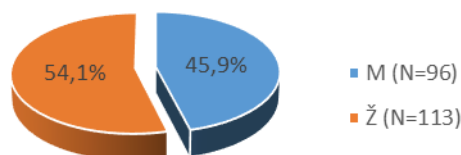
2.3. Hipoteze istraživanja

1. Na temelju dosadašnjih empirijskih nalaza očekujemo da ne postoji statistički značajna razlika između muškaraca i žena u percepciji roditeljskog i partnerskog prihvatanja. Kada je u pitanju razlika u percepciji majčinskog i očevog prihvatanja, očekujemo da će i muškarci i žene percipirati veći stepen prihvatanja od strane majke u odnosu na oca.
2. Prema dosadašnjim empirijskim podacima, očekujemo statistički značajan doprinos i majčinskog i očevog prihvatanja u objašnjenju partnerskog prihvatanja kod pripadnika oba spola.

3. METODOLOGIJA

3.1. Sudionici istraživanja

U istraživanju je sudjelovalo 225 osoba sa područja Bosne i Hercegovine, ali su iz statističke obrade podataka izuzeti sudionici koji nisu popunili kompletan instrumentarij, zatim oni koji nemaju jednog ili oba roditelja, te oni koji nisu u partnerskom odnosu (N=16). Konačan uzorak sastoji se od 209 osoba, i to 113 žena i 96 muškaraca (Slika 3.1.1.)

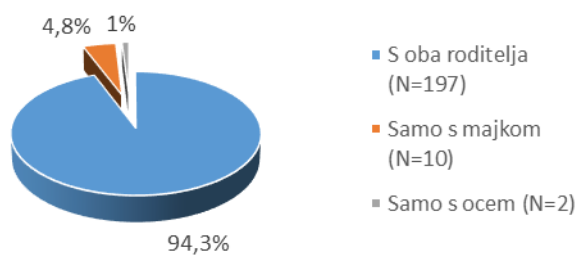

Slika 3.1.1. Osnovne karakteristike uzorka s obzirom na spol sudionika

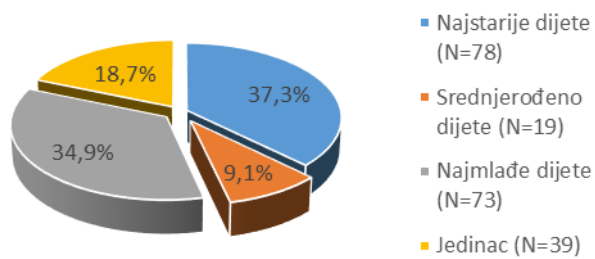
Starosni raspon se kreće od 22 do 45 godina, s tim da je prosječna dob muškaraca koji su sudjelovali u istraživanju $M=29,30$ ($SD=6,44$), dok je prosječna doba žena $M=27,36$ ($SD=5,90$).

Kada je u pitanju obiteljska struktura, 94,3% živi s oba roditelja (Slika 3.1.2.). Od ukupnog broja sudionika, 37,3% su najstarija djeca u obitelji, 34,9% najmlađa djeca, 9,1% srednjerodena djeca, a 18,7% su jedinci (Slika 3.1.3.).

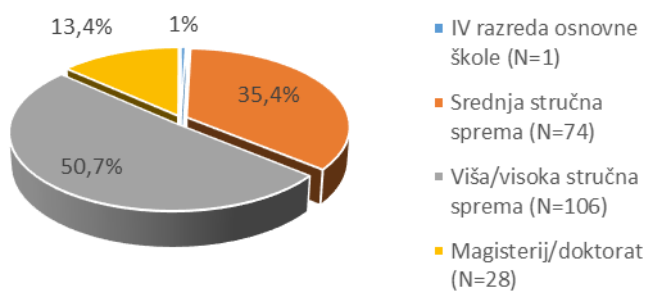
Kada je u pitanju stručna sprema sudionika, 50,7% ima višu ili visoku stručnu spremu, dok 35,4% ima srednju stručnu spremu (slika 3.1.4.)

Slika 3.1.2. Osnovne karakteristike uzorka s obzirom na to s kim sudionik živi

Slika 3.1.3. Osnovne karakteristike uzorka s obzirom na redoslijed rođenja sudionika

Slika 3.1.4. Osnovne karakteristike uzorka s obzirom na stručnu spremu

3.2. Instrumentarij

3.2.1. Upitnik sociodemografskih karakteristika

Za potrebe ovog rada, ciljno je konstruisan upitnik o sociodemografskim karakteristikama, koji se sastoji od deset čestica. Sudionici su najprije popunjavali rubriku spol ispitanika, a zatim su od njih traženi i drugi podaci: dob, stručna sprema, redoslijed rođenja u obitelji, te s kim su živjeli tokom djetinjstva. Pored ovih podataka, sudionici su imali zadatak da navedu da li su u partnerskom odnosu, prirodu tog odnosa, dužinu, zadovoljstvo odnosom, te da li taj odnos utječe na njihov sveukupni osjećaj emocionalne sigurnosti, ugodnosti i blagostanja.

3.2.2. Upitnik roditeljskog prihvatanja-odbacivanja

U svrhu ispitivanja percipiranog roditeljskog prihvatanja korištena je skraćena verzija Upitnika roditeljskog prihvatanja-odbacivanja (*engl. Parental Acceptance-Rejection Questionnaire*, Rohner 1984), koji je za naše govorno područje prevela i prilagodila Tuće (2017). Upitnik se sastoji od 24 čestice, pri čemu postoje dvije paralelne forme od kojih se jedna odnosi na procjenu majke, a druga na procjenu oca. Svaka čestica opisuje određeno ponašanje majke, odnosno oca, prema sudioniku. Upitnik se sastoji od četiri subskale koje mjere sljedeće dimenzije: 1) *toplinu/naklonost* (primjeri čestica: „Govorila je lijepe stvari o meni.“, „Davala mi je do znanja da me voli.“), 2) *neprijateljstvo/agresivnost* (primjeri čestica: „Strogo me kažnjavala kad je bila ljuta.“, „Činila je sve da povrijedi moja osjećanja.“), 3) *ravnodušnost/zanemarivanje* („Nije obraćala pažnju na mene.“, „Nije imala vremena odgovarati na moja pitanja.“) i 4) *nediferencirano odbacivanje* („Doživljavala me kao veliku smetnju.“, „Davala mi je do znanja da sam neželjen/a.“). Zadatak sudionika je da na skali Likertovog tipa od 4 stepena (1 – u potpunosti netačno, 2 – djelimično netačno, 3 – djelimično tačno, 4 – u potpunosti tačno) označi odgovor koji najbolje opisuje ponašanje njegove majke, odnosno oca prema njemu u razdoblju djetinjstva. Viši rezultat ukazuje na veće prihvatanje, a manje odbacivanje. Kada je u pitanju pouzdanost čestica, dobiveni su zadovoljavajući koeficijenti unutrašnje pouzdanosti tipa Cronbach-alpha. Pouzdanost subskala kreće se od .69

do .91, dok je pouzdanost forme upitnika koja se odnosi na majku $\alpha=.89$, a forme koja se odnosi na oca $\alpha=.94$.

3.2.3. *Upitnik partnerskog prihvatanja-odbacivanja*

Za ispitivanje percipiranog partnerskog prihvatanja korišten je Upitnik partnerskog prihvatanja-odbacivanja (*engl. Intimate Partner Acceptance-Rejection/Control Questionnaire*, Rohner 2001), koji je za potrebe ovog istraživanja prevela i prilagodila autorica rada u saradnji sa mentoricom. Upitnik se sastoji od 60 čestica, pri čemu svaka čestica opisuje određeno ponašanje partnera/ice prema sudioniku. Čestice su grupisane u četiri subskele koje mjere sljedeće dimenzije: 1) *toplinu/naklonost* (primjeri čestica: „Govori mi lijepe stvari.“, „Želi da dovedim prijatelje i pokušava im ugoditi.“), 2) *neprijateljstvo/agresivnost* („Prigovara mi ili me ruži.“, „Žali se drugima na mene.“), 3) *ravnodušnost/zanemarivanje* („Ne obraća pažnju na mene.“, „Zaboravlja stvari koje bi trebao/la uraditi za mene.“) i 4) *nediferencirano odbacivanje* („Zapravo me ne voli.“, „Viče na mene kad je ljut/a.“). Zadatak sudionika je da na skali Likertovog tipa od 4 stepena (1 – u potpunosti netačno, 2 – djelimično netačno, 3 – djelimično tačno, 4 – u potpunosti tačno) označi odgovor koji najbolje opisuje ponašanje partnera prema njemu. Viši rezultat ukazuje na veće prihvatanje, a manje odbacivanje. Kada je riječ o pouzdanosti čestica, dobiveni su zadovoljavajući koeficijenti unutrašnje pouzdanosti tipa Cronbach – alpha. Pouzdanost subskala se kreće od .74 do .89, a ukupna pouzdanost iznosi $\alpha=.94$.

3.3. *Postupak*

Istraživanje je provedeno u periodu od marta do juna 2018. godine na osobama sa područja Bosne i Hercegovine. Ispitivanje je provela autorica istraživanja. U svrhu prikupljanja podataka, koristila se tehnika snježne grudve. Tehnika se temelji na početnom odabiru uskog kruga ljudi potrebnih karakteristika koji sami šire uzorak, upućujući istraživača na osobe koje bi također mogao ispitati (Milas, 2005). Potrebna karakteristika sudionika ovog istraživanja jeste da je osoba u partnerskom odnosu, te se iz tog razloga koristila navedena tehnika kako bi se lakše došlo do uzorka. Etički principi i standardi koji se odnose na

psihologijska istraživanja su tokom prikupljanja podataka zadovoljeni. Sudionici su ispunjene upitnike vraćali u zalijepljenim kovertama. Učestvovanje u istraživanju definisano je na dobrovoljnoj osnovi, a podaci prikupljeni u istraživanju su korišteni isključivo u naučno-istraživačke svrhe. Istraživanje je bilo anonimno, a sudionici su imali mogućnost odbiti sudjelovanje u istraživanju ako su to željeli, bez navedenih razloga. Sudionici su zajedno s upitnicima dobili i jasnu uputu sa navedenom svrhom istraživanja.

4. REZULTATI

4.1. Rezultati kvalitativnih analiza

Prije izvještavanja o glavnim analizama i dobivenim rezultatima, kao odgovora na definisane probleme, prikazat ćemo rezultate kvalitativnih analiza koje smo dobili u ovom istraživanju, a koji se ne odnose konkretno na postavljene probleme istraživanja. Premda ove rezultate nismo uključili u glavne analize, smatramo ih korisnim dodatnim informacijama koje mogu pomoći boljem razumijevanju glavnih rezultata.

Tabela 1. *Frekvencije-priroda odnosa*

PRIRODA ODNOSA	f	%
romantična veza	131	62,7
brak	78	37,3
N	209	100,0

Tabela 2. *Frekvencije-dužina odnosa*

DUŽINA ODNOSA	f	%
manje od 6 mjeseci	12	5,7
6-12 mjeseci	17	8,1
1-3 godine	67	32,1
duže od 3 godine	113	54,1
N	209	100,0

Od ukupnog broja sudionika 62,7% je u romantičnoj vezi, dok je preostalih 37,3% u braku. Kada je u pitanju dužina odnosa, najveći broj sudionika (54,1%) je duže od 3 godine u partnerskom odnosu, što ukazuje na to da više od polovine uzorka sačinjavaju osobe koje su u stabilnim partnerskim vezama.

Tabela 3. *Frekvencije-zadovoljstvo odnosom*

ZADOVOLJSTVO ODNOSOM	f	%
u potpunosti zadovoljan	165	78,9
djelimično zadovoljan	40	19,1
djelimično nezadovoljan	4	1,9
N	209	100,0

Tabela 4. *Frekvencije-utjecaj veze na osjećaj emocionalne sigurnosti*

EMOCIONALNA SIGURNOST, UGODNOST I BLAGOSTANJE	f	%
utječe u potpunosti	127	60,8
donekle utječe	72	34,4
utječe vrlo malo	9	4,3
uopće ne utječe	1	0,5

Kada je riječ o zadovoljstvu odnosom, 78,9% sudionika je u potpunosti zadovoljno svojim odnosom s partnerom, dok je 19,1% sudionika djelimično zadovoljno. Samo 1,9% sudionika se izjasnilo da je djelimično nezadovoljno svojim odnosom, dok onih koji su potpunosti nezadovoljni svojim odnosom nije bilo.

Veliki broj sudionika, tačnije 60,8% smatra da njihova veza s partnerom u potpunosti utječe na njihov sveukupni osjećaj emocionalne sigurnosti, ugodnosti i blagostanja. Preostali sudionici, 34,4% njih smatra da njihova veza donekle utječe, dok 4,3% smatra da utječe vrlo malo na sveukupni osjećaj emocionalne sigurnosti, ugodnosti i blagostanja. Od ukupno 209 sudionika, samo se jedan ispitanik izjasnio da njegova veza uopće ne utječe na osjećaj emocionalne sigurnosti.

4.2. Glavni rezultati

U postupku provjere hipoteza u ovom istraživanju, prvi korak je bio ispitivanje normalnosti distribucija rezultata, kao preduslova za korištenje adekvatnih statističkih postupaka. U Tabeli 5 prikazani su deskriptivni statistički parametri varijabli korištenih u istraživanju.

Tabela 5. Deskriptivni statistički parametri korištenih varijabli

Varijabla	N	Min	Max	M	SD	Skew	Kurt	K-S z	p
Prihvatanje-odbacivanje_majka	209	1,00	2,88	1,31	0,32	1,63	3,41	2,43	0,00
Prihvatanje-odbacivanje_otac	209	1,00	3,46	1,46	0,48	1,90	4,10	2,48	0,00
Partnersko prihvatanje-odbacivanje	209	1,00	3,00	1,28	0,26	2,74	11,86	2,54	0,00

Kao što možemo vidjeti iz tabelarnog prikaza, distribucije rezultata na svim varijablama značajno odstupaju i od kriterija normalnosti i od kriterija simetričnosti. U skladu sa preporukama u literaturi (Field, 2013; Tabachnick i Fidell, 2013) sljedeći korak bila je vizuelna inspekcija oblika distribucije. S obzirom da je i analizom grafičkog prikaza QQ-plot utvrđeno značajno odstupanje distribucije rezultata od normalne, dobivene vrijednosti na sve tri varijable smo podvrgli transformacijama, koristeći pri tome postupak inverzije ($X'=1/X$). Vizuelnom inspekcijom oblika distribucije varijabli nakon provedenih transformacija, uočene su zadovoljavajuće distribucije rezultata na varijablama prihvatanje-odbacivanje od strane majke i prihvatanje-odbacivanje od strane oca, dok su za varijablu prihvatanje-odbacivanje od strane partnera odstupanja, premda ne tako izražena kao u prethodnom slučaju, bila i dalje prisutna. Daljim analizama je utvrđeno prisustvo tri outliersa na ovoj varijabli, koji su, prema preporukama u literaturi eliminirani (Field, 2009; Tabachnick i Fidell, 2013). Vizuelnom inspekcijom oblika distribucije varijabli nakon eliminacije outliersa, uočene su zadovoljavajuće distribucije rezultata na svim varijablama. U skladu s tim, sve tri varijable su uvedene u analize u obliku transformiranih rezultata, na konačnom uzorku od 206 sudionika. S obzirom na korišteni postupak transformacije, viši rezultat na varijablama odražava veći stepen prihvatanja kako od strane majke i oca, tako i od strane partnera.

4.2.1. *Razlike u percepciji roditeljskog prihvatanja od strane majke i oca, te partnerskog prihvatanja između muškaraca i žena*

Prvi problem ovog istraživanja bio je ispitati da li postoji razlika u percepciji roditeljskog prihvatanja-odbacivanja od strane majke i oca i partnerskog prihvatanja-odbacivanja između muškaraca i žena. Također, u sklopu ovog problema, nastojali smo ispitati i da li muškarci i žene percipiraju razlike u roditeljskom prihvatanju-odbacivanju od strane majke i oca.

Da bismo odgovorili na ovaj problem, proveli smo analizu razlika među aritmetičkim sredinama, služeći se t-testom. U tabeli 6 prikazane su razlike u percepciji roditeljskog prihvatanja-odbacivanja od strane majke i oca i partnerskog prihvatanja-odbacivanja između muškaraca i žena. Ispitivanje je provedeno na transformisanim rezultatima, koji će u skladu s tim biti i interpretirani.

Tabela 6. *Razlike u percepciji roditeljskog prihvatanja-odbacivanja od strane majke i oca i partnerskog prihvatanja-odbacivanja između muškaraca i žena*

	Spol	M	SD	t	df	p
Prihvatanje/odbacivanje_majka	M	,80	,17	-,029	204	0,98
	Ž	,80	,15			
Prihvatanje/odbacivanje_otac	M	,71	,18	-2,16*	204	0,03
	Ž	,77	,17			
Partnersko prihvatanje/odbacivanje	M	,80	,12	-1,34	204	0,18
	Ž	,82	,10			

*Napomena: N=206; *p<0,05*

Analizom razlika u percepciji roditeljskog prihvatanja-odbacivanja i partnerskog prihvatanja-odbacivanja između muškaraca i žena, iz tabele se može vidjeti da postoji statistički značajna razlika kada je riječ o prihvatanju-odbacivanju od strane oca ($t=-2,16$, $p<0,05$). Naime, žene percipiraju veći stepen prihvatanja od strane oca u odnosu na muškarce. S druge strane, kada se govori o majčinskom i partnerskom prihvatanju, ne postoji statistički značajna razlika između muškaraca i žena.

Ispitivanje razlika u percepciji roditeljskog prihvatanja-odbacivanja od strane majke i oca provedeno je zasebno za poduzorak muškaraca i poduzorak žena, a rezultati provedene analize prikazani su u Tabeli 7.

Tabela 7. *Razlike u percepciji roditeljskog prihvatanja-odbacivanja od strane majke i oca kod muškaraca i žena*

MUŠKARCI	M	SD	t	df	p
Prihvatanje/odbacivanje_majka	0,80	0,17	4,46**	94	0,00
Prihvatanje/odbacivanje_otac	0,71	0,18			
ŽENE					
Prihvatanje/odbacivanje_majka	0,80	0,15	2,21*	110	0,03
Prihvatanje/odbacivanje_otac	0,77	0,17			

*Napomena: N=206; *p<0,05; **p<0,01*

Kao što se može vidjeti iz tabele, razlika je statistički značajna u korist majčinskog prihvatanja-odbacivanja i u skupini muškaraca ($t=4,46$, $p<0,01$) i u skupini žena ($t=2,21$, $p<0,05$). Tačnije, dobiveni rezultati ukazuju da i muškarci i žene općenito percipiraju veći stepen prihvatanja od strane majke u odnosu na oca.

4.2.2. Doprinos percepcije roditeljskog prihvatanja-odbacivanja od strane majki i očeva u objašnjenju percepcije partnerskog prihvatanja-odbacivanja kod muškaraca i žena

Kako bi se utvrdile povezanosti između varijabli uključenih u istraživanje, proveli smo korelacijske analize, posebno za poduzorak muškaraca (Tabela 8) i poduzorak žena (Tabela 9). Ispitivanje je provedeno na transformisanim rezultatima.

Tabela 8. Vrijednosti Pearsonovog koeficijenta korelacije između majčinskog prihvatanja, očevog prihvatanja i partnerskog prihvatanja kod muškaraca

VARIJABLE	1	2	3
1. Prihvatanje/odbacivanje_majka	1	.354**	.321**
2. Prihvatanje/odbacivanje_otac		1	,174
3. Partnersko prihvatanje/odbacivanje			1

napomena: $N=206$; ** $p<0,01$

Tabela 9. Vrijednosti Pearsonovog koeficijenta korelacije između majčinskog prihvatanja, očevog prihvatanja i partnerskog prihvatanja kod žena

VARIJABLE	1	2	3
1. Prihvatanje/odbacivanje_majka	1	.368**	.365**
2. Prihvatanje/odbacivanje_otac		1	,165
3. Partnersko prihvatanje/odbacivanje			1

napomena: $N=206$; ** $p<0,01$

Kao što se može vidjeti iz tabelarnih prikaza, u obje skupine postoji statistički značajna korelacija između majčinskog prihvatanja-odbacivanja i očevog prihvatanja-odbacivanja ($r=0,35$, $p<0,01$ za muškarce; $r=0,37$, $p<0,01$ za žene) što ukazuje da muškarci i žene koji percipiraju veći stepen prihvatanja od strane majke, također percipiraju i veći stepen prihvatanja od strane oca. Statistički značajnu povezanost nalazimo i između majčinskog prihvatanja-odbacivanja i partnerskog prihvatanja ($r=0,32$, $p<0,01$ za muškarce; $r=0,37$, $p<0,01$ za žene) što znači da oni koji percipiraju veći stepen prihvatanja od strane majke, percipiraju i veći stepen prihvatanja od strane svog partnera. S druge strane, korelacija između očevog prihvatanja-odbacivanja i partnerskog prihvatanja nije pronađena ni u skupini muškaraca, ni u skupini žena. Prema visini koeficijenta korelacije su niske do umjerene i sve su pozitivne. Obzirom da su prediktorske varijable u korelaciji, rezultati vif testa ne ukazuju na nekolinearnost. Stoga zaključujemo da su rezultati prikladni za provedbu regresijske analize.

U svrhu ispitivanja ukupnog i zasebnih doprinosa percepcije roditeljskog prihvatanja-odbacivanja od strane majki i očeva u objašnjenju percepcije partnerskog prihvatanja-odbacivanja kod muškaraca i žena, provedena je hijerarhijska regresijska analiza, prema kojoj određeni broj prediktora u analizu ulazi kumulativno. Glavna prednost ove analize u odnosu na klasičnu stupnjevitu regresijsku analizu jest mogućnost parcijalizacije ukupne varijance objašnjene od određenog skupa prediktorskih varijabli. Odnosno, može se pratiti zaseban doprinos pojedinih prediktora u objašnjenju varijance kriterijske varijable, pošto je kontrolisan doprinos prethodno navedenih blokova prediktora (prema Tabachnik i Fidell, 1996).

Prvu prediktorsku varijablu u hijerarhijskoj regresijskoj analizi sa partnerskim prihvatanjem kao kriterijskom varijablom čini majčinsko prihvatanje-odbacivanje, a drugu varijablu očevu prihvatanje-odbacivanje. Ispitivanje ukupnog i zasebnih doprinosa navedenih prediktorskih varijabli u objašnjenju partnerskog prihvatanja je provedeno posebno za poduzorak žena i poduzorak muškaraca, a rezultati tih analiza prikazani su u Tabeli 10 i 11.

Tabela 10. *Rezultati hijerarhijske regresijske analize sa partnerskim prihvatanjem kao kriterijskom varijablom u skupini žena*

Prediktori	β	r	sr
1. korak			
Prihvatanje-odbacivanje_majka	.37**	.37	.37
Sažetak modela:	R^2	.13	
	F	16.80** (df=1,11)	
2. korak			
Prihvatanje-odbacivanje_majka	.35**	.37	.33
Prihvatanje-odbacivanje_otac	.04	.17	.03
Sažetak modela:	R^2	.14	
	ΔR^2	.12	
	F	.14 (df=1,11)	

*Napomena: N=111; **p<0.01; r=vrijednost Pearsonovog koef. korelacije; beta (β)=standardizirani regresijski koeficijent; R^2 =koef. determinacije (ukupni doprinos prediktora objašnjenju varijanci kriterija); ΔR^2 =promjena koef. determinacije (doprinos pojedine grupe prediktora objašnjenju varijanci kriterija); ΔF =značajnost promjene koef. determinacije*

Rezultati provedene hijerarhijske regresijske analize pokazuju da prediktorske varijable objašnjavaju 14% ukupne varijance partnerskog prihvatanja kod žena ($R^2=.14$). U prvom koraku utvrđeno je da prihvatanje-odbacivanje od strane majke objašnjava 13% ukupne varijance kriterija ($R^2=.13$). Uvođenjem varijable prihvatanje-odbacivanje od strane oca u drugom koraku ukupna objašnjena varijanca se povećala za 12%, ali ovo povećanje nije bilo statistički značajno. Prihvatanje-odbacivanje od strane majke se izdvojilo kao značajan prediktor partnerskog prihvatanja i u drugom koraku ($\beta=.35$; $p<0,01$), dok prihvatanje-odbacivanje od strane oca nije. Dakle, žene koje percipiraju veći stepen prihvatanja od strane majke, percipiraju i veći stepen prihvatanja od strane partnera.

Tabela 11. *Rezultati hijerarhijske regresijske analize sa partnerskim prihvatanjem kao kriterijskom varijablom u skupini muškaraca*

Prediktori	β	r	sr
1. korak			
Prihvatanje-odbacivanje_majka	.32**	.32	.32
Sažetak modela:	R^2	.10	
	F	10.69** (df=1,93)	
2. korak			
Prihvatanje-odbacivanje_majka	.30**	.32	.28
Prihvatanje-odbacivanje_otac	.07	.17	.07
Sažetak modela:	R^2	.11	
	ΔR^2	.09	
	F	.43 (df=1,92)	

*Napomena: N=95; **p<0.01; r=vrijednost Pearsonovog koef. korelacije; beta (β)=standardizirani regresijski koeficijent; R^2 =koef. determinacije (ukupni doprinos prediktora objašnjennoj varijanci kriterija); ΔR^2 =promjena koef. determinacije (doprinos pojedine grupe prediktora objašnjennoj varijanci kriterija); ΔF =značajnost promjene koef. determinacije*

Kada su u pitanju muškarci, možemo vidjeti da prediktorske varijable objašnjavaju 11% ukupne varijance partnerskog prihvatanja ($R^2=.11$). U prvom koraku utvrđeno je da prihvatanje-odbacivanje od strane majke objašnjava 10% ukupne varijance kriterija ($R^2=.10$). Uvođenjem varijable prihvatanje-odbacivanje od strane oca u drugom koraku ukupna objašnjena varijanca se povećala za 9%, ali ovo povećanje nije bilo statistički značajno.

Prihvatanje-odbacivanje od strane majke se izdvojilo kao značajan prediktor partnerskog prihvatanja i u drugom koraku ($\beta=.30$; $p<0,01$), dok prihvatanje-odbacivanje od strane oca nije. Muškarci koji percipiraju veći stepen prihvatanja od strane majke, percipiraju i veći stepen prihvatanja od strane partnera.

5. RASPRAVA

Interpersonalni odnosi imaju neprevaziđene razvojne implikacije za sve osobe, neovisno o dobi, spolu, rasi, etnicitetu, kulturi, kao i socioekonomskom statusu (Duck, 1994). Brojna istraživanja su pokazala da su intimni odnosi najveći izvor kako sreće, tako i tjeskobe (Berscheid i Reis, 1998; prema Reis i sar., 2000), te da pozitivni odnosi sa drugima doprinose mentalnom zdravlju, subjektivnoj dobrobiti i adekvatnom funkcionisanju u gotovo svim aspektima života (Ryff, 1995; Myers, 1999; prema Reis i sar., 2000). S obzirom na važnost ovog konstrukta u objašnjenju mnogih kako psiholoških, tako i socijalnih ishoda, cilj ovog istraživanja je bio ispitati kakvu ulogu imaju rane interakcije s roditeljima u uspostavljanju kvalitetnih intimnih odnosa u odrasloj dobi. U skladu s tim postavljena su dva problema. U sklopu prvog problema nastojalo se ispitati da li postoji statistički značajna razlika u percepciji roditeljskog i partnerskog prihvatanja-odbacivanja između muškaraca i žena. Pored toga, cilj je bio ispitati i da li muškarci i žene percipiraju razlike u roditeljskom prihvatanju-odbacivanju. Rezultati istraživanja pokazuju da razlika nije statistički značajna kada je u pitanju percepcija majčinskog i partnerskog prihvatanja. Međutim, kada je riječ o očevom prihvatanju, rezultati pokazuju da žene percipiraju veći stepen prihvatanja od strane oca u odnosu na muškarce. U nekim istraživanjima o utjecaju spola djeteta na roditeljsko ponašanje nisu utvrđene razlike u ponašanju roditelja (Burger i sar., 1975; Litovsky i Dusek, 1985; Schluderman i Schluderman, 1983; Shek, 1995; prema Keresteš, 2001a; Kuterovac-Jagodić i Keresteš, 1997), dok u drugima, pak, jesu. Primjerice, Austin i Breager (1990; prema Leaper, 2002), te Lamb i saradnici (1982; prema Leaper, 2002) nalaze da tokom uzrasta od dvije godine i ranog djetinjstva, majke više pričaju i osmjehuju se djevojčicama nego dječacima, a sličan obrazac ponašanja ustanovljen je i kod očeva. Naime, pokazalo se da očeви češće stupaju u fizički kontakt i održavaju bliskost sa kćerima, nego sa sinovima tokom uzrasta od dvije godine (Snow, Jacklin i Maccoby, 1983; prema Leaper, 2002), ali i tokom adolescencije i odrasle dobi (Barber i Thomas, 1986; Barnard i Solchany, 2002; prema Leaper, 2002). Pored toga, pokazalo se da je ta fizička naklonost od strane oca značajan prediktor samopoštovanja kod kćeri (Barber i Thomas, 1986). Također je utvrđeno da očeви u igri manje dopuštaju kćerima da se udaljavaju od njih, dok majke to čine za sinove (Parke, 1996; prema Parke 2002). Tendencija roditelja da različito stimuliraju djecu različitog spola mogla bi očito biti posljedica toga da se očeви ponašaju više zaštitnički prema svojim kćerima, a majke obrnuto. Većina očeva i kćerki tvrde da njihov odnos odlikuju ljubav i sklad, te da se slažu većinu

vremena. U svom istraživanju Rubin i saradnici (1974; prema Siegal, 1987) su pronašli da su, u periodu dojenaštva, očevi procjenjivali kćerke umiljatijim od sinova. Istraživanje Kagana i Lemkina (1960; prema Rothbart i Maccoby, 1966) na uzrastu od 3 do 8 godina je pokazalo da djevojčice percipiraju oca kao više kažnjavajućeg i nježnijeg, dok ga dječaci percipiraju samo kao više kažnjavajućeg (Rothbart i Maccoby, 1966). Kada se govori o tinejdžerskom periodu, za razliku od majki i kćerki, očevi i kćerke rjeđe ulaze u konflikte, te je njihov odnos više zasnovan na privrženosti (Nielsen, 1996; Shulman et al., 1996; Snarey, 1993; prema Nielsen 2007). Kćerke mlađe odrasle dobi su, za razliku od sinova, sklonije zatražiti savjete od oca kada su u pitanju karijerni planovi (Creamer i Laughlin, 2005; prema Nielsen 2007). Kakogod, to zavisi od kvalitete njihovog odnosa. Kada su studentice pitane šta bi uradile u slučaju da njihov otac ne odobrava njihov karijerni plan, velika većina njih se izjasnila da bi ostala pri svojoj odluci. S druge strane, kćerke koje su imale blizak odnos sa svojim ocem su bile sklonije preispitati svoje planove, ako se njihov otac ne slaže sa istim (Li i Kerpelman, 2007; prema Nielsen 2007). Očevi generalno imaju veći utjecaj od majki na mnoge aspekte života kćerke. Primjerice, oni imaju veći utjecaj na sposobnost kćerke da razvije povjerenje, da uživa, te da uspostavi vezu sa muškim osobama u svom životu (Erickson, 1998; Flouri, 2005; Kast, 1997; Leonard, 1998; prema Nielsen 2007). Osim toga, kćerke koje imaju dobre odnose sa svojim očevima su samouvjerenije, samopouzdanije i uspješnije su u školi (Lamb, 1997; Morgan & Wilcoxon, 1998; Perkins, 2001; prema Nielsen 2007).

Kada se govori o razlici u percepciji majčinskog i očevog prihvatanja kod muškaraca i žena, rezultati su u skladu sa očekivanim. Tačnije, i muškarci i žene percipiraju veći stepen prihvatanja od strane majke u odnosu na oca. Ovi rezultati se mogu objasniti razlikom u uključenosti majki i očeva u odgoj djece, kao i različitim ulogama koje imaju. Veliki se dio istraživanja roditeljske uključenosti usredotočio na razlike u aktivnosti i ponašanju majke i oca u brizi, njezi i ostalim postupcima s djetetom. Prva uočljiva razlika znatno je veća uključenost majke nego oca i potvrđena je u većini kultura. No, u novije vrijeme se ti odnosi mijenjaju, te se znatno smanjuje majčina, a povećava očeva uključenost pod utjecajem različitih i promjenljivih životnih uslova, kao što su majčina i očeva zaposlenost/nezaposlenost, dostupnost različitih društvenih oblika brige za djecu, a donekle i zbog proširenja ravnopravnih stavova o rodnoj raspodjeli zaduženja u obitelji. Ipak, i novija istraživanja pokazuju još uvijek znatno veću uključenost majke u brigu za djecu i to bez obzira na njeno obrazovanje i zaposlenost izvan kuće (Wood i Repetti, 2004; prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Rezultati istraživanja Tuce i Fako (2014) ukazuju na to da se

majka percipira kao primarni izvor brige i podrške na svim dimenzijama roditeljskog ponašanja u poređenju sa ocem. Ovi rezultati se mogu objasniti na način da su majke više u kontaktu s djecom i više se njima bave od očeva. Jedno od mogućih objašnjenja veće uključenosti majki u odgoj djece u odnosu na očeve su različite uloge i očekivanja koja društvo nameće roditeljima različitog spola. Tradicionalna uloga muškarca jeste da bude hranitelj porodice. Kao posljedica toga, očevi obično imaju manje vremena za svoju djecu za razliku od majki (Craig, 2006; Craig i Mullan, 2011; Heilman, Levtov, van der Gaag, Hassink, i Barker, 2017; Yeung, Sandberg, Davis-Kean, & Hofferth, 2001; prema Xuan i Meier, 2017). Osim toga, oni imaju ograničene mogućnosti da postanu osjetljivi na razvojne potrebe djeteta ili da pokažu toplinu i ljubav koju bi inače mogli pokazati. Stoga djeca procjenjuju majke brižnijim, a njihovo ponašanje više prihvatajućim. Sami sudionici ovog istraživanja potiču iz društva u kojem je majka još uvijek roditelj koji uglavnom preuzima veću brigu o djeci. Kada se govori o majčinskoj praksi, ona proizilazi iz neodgodivih potreba djeteta i ne obuhvata samo određene vještine i znanja, nego i uspostavljanje dubokog emocionalnog odnosa, koji je nužan za razvoj osjećaja sigurnosti i buduće društvene i kognitivne kompetencije djeteta. Majčinsko ponašanje koje pomaže djetetu u tom važnom razvojnom zadatku jest osjetljivost i reagiranje na dječije potrebe, iskazivanje pozitivnih emocija, upućivanje govora djetetu, gledanje djeteta, održavanje stalne emocionalne i verbalne komunikacije i poticanje djeteta (prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Posebno važan doprinos majčinskog ponašanja u djetetovom odgoju ogleda se u njenom utjecaju na sposobnost emocionalne regulacije. Senzitivno majčinstvo, odgovaranje majke na potrebe djeteta, majčina vedrina i emocionalna dostupnost razvit će sposobnost djeteta da vlada emocijama, da se umiruje i utješi kada je ljuto ili tužno, a ta se osobina, čini se, razvija u prvih nekoliko mjeseci života. Privrženost s majkom olakšava djetetu da uspostavi društvene odnose s osobama izvan obitelji, što znatno olakšava početak i prilagodbu školi, a time djelimično i školsku uspješnost (prema Bernard i Solchany, 2002). Rezultati istraživanja Vulić-Prtorić i saradnika (2008) pokazuju kako je majčinsko emocionalno prihvatanje nužno za skladan emocionalni razvoj djeteta, dok odbacivanje uzrokuje niz poremećaja, poput povlačenja i agresije. Doživljaj majke kao tople i brižne zaštićuje dijete od delinkvencije i u adolescentskoj dobi (Mak, 1994; prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Pronađeno je da je majčinska ljubav povezana sa nižim rizikom od razvoja poremećaja raspoloženja (prema Xuan i Meier, 2017). Niditch i Varela (2012) su utvrdili značajnu ulogu majčinskog odbacivanja u razvoju anksioznih simptoma kod adolescenata. Mnoge studije (Doyle i sar., 2015; Lee i Chyung, 2014; Morshed i Naz, 2015; prema Xuan i Meier, 2017) ukazuju na

značajnu povezanost između majčinske topline, ljubavi i podrške i socio-emocionalnog razvoja djeteta. Amatovo istraživanje (1994; prema Xuan i Meier, 2017), na 497 mladih odraslih osoba, je pokazalo da je blizina majke prema djetetu značajno povezana sa samopoštovanjem djeteta. Zbog toga, u bavljenju majke s djetetom nije samo važna vrsta aktivnosti, nego takođe način bavljenja i odnos majke prema djetetu. Općenito se pokazalo da su interakcije između djeteta i majke češće, više okrenute usmjeravanju, naredbama i prepiranju, ali i ispunjene bliskošću. Takođe, majke više ističu podučavanje pristojnog ponašanja (prema Laible i Carlo, 2004).

U sklopu drugog problema postavljena je hipoteza prema kojoj se očekuje statistički značajan doprinos i majčinskog i očevog prihvatanja u objašnjenju partnerskog prihvatanja kod pripadnika oba spola. Rezultati provedene hijerarhijske regresijske analize pokazuju da majčinsko i očevo prihvatanje u djetinjstvu objašnjavaju 14% ukupne varijance partnerskog prihvatanja u odrasloj dobi u skupini žena, te 11% u skupini muškaraca. Dobiveno je da se samo majčinsko prihvatanje izdvojilo kao značajan prediktor partnerskog prihvatanja u obje skupine. Ovi nalazi donekle su u skladu sa rezultatima istraživanja koje je proveo Varan (2005), na uzorku od 425 odraslih sudionika u Turskoj, gdje je utvrđeno da postoje statistički značajne korelacije između percipiranog roditeljskog prihvatanja (i majčinskog i očevog) i percipiranog partnerskog prihvatanja, s tim da su te korelacije bile statistički značajno veće kod muškaraca nego kod žena. Kao i u ovom istraživanju, percipirano prihvatanje od strane majke se pokazalo kao statistički značajno više povezano sa percipiranim partnerskim prihvatanjem, kako kod žena, tako i kod muškaraca. Parmar, Ibrahim i Rohner (2008) su u svom istraživanju, na uzorku od 389 udatih/oženjenih sudionika, pokazali da i žene i muškarci koji percipiraju veće prihvatanje, kako od strane majki, tako i od strane očeva, percipiraju i veći stepen prihvatanja od strane partnera, te postižu bolje rezultate na varijablama psihološke prilagodbe.

Međutim, određeni nalazi variraju s obzirom na spol sudionika, pa tako primjerice rezultati istraživanja Ripoll-Nunez i Alvarez (2008), na uzorku od 222 mlade odrasle osobe u Kolumbiji i Portoriku, ukazuju na parcijalni medijacijski efekat i majčinskog i očevog percipiranog prihvatanja na odnos između percipiranog partnerskog prihvatanja i psihološke prilagodbe, ali samo u skupini djevojaka. Tačnije, djevojke koje percipiraju veće prihvatanje od strane oba roditelja izvještavaju o većem prihvatanju i od strane partnera, te su općenito bolje prilagođene.

U istraživanju koje su proveli Parmar i Rohner (2005) na uzorku od 79 mladih odraslih osoba u Indiji, utvrđen je medijatorski efekat percipiranog očevog prihvatanja, ali ne i majčinskog, na odnos između percipiranog partnerskog prihvatanja i psihološke prilagodbe u skupini muškaraca, ali ne i žena. Samim tim, rezultati pokazuju da muškarci koji percipiraju veće prihvatanje od strane očeva, ujedno percipiraju i veće prihvatanje od strane partnera, te su općenito bolje prilagođeni. S druge strane, Rohner, Melendez i Kraimer-Rickaby (2008) su u svom istraživanju dobili nalaze koji variraju u odnosu na prethodno navedene. Naime, na uzorku od 488 američkih studenata utvrđen je također medijatorski efekat percipiranog očevog prihvatanja, ali ne i majčinskog, na odnos između percipiranog partnerskog prihvatanja i psihološke prilagodbe, ali samo za skupinu djevojaka. Ovi donekle različiti obrasci odnosa percipiranog majčinskog i očevog prihvatanja i kvalitete intimnih odnosa kod muškaraca i žena bi se mogli objasniti kulturološkim razlikama u ulogama majki i očeva. Čini se da, u Indiji, doživljaj prihvatanja od strane oca ima poseban značaj za kvalitetu intimnih odnosa kod muškaraca, dok je u Americi taj doživljaj značajniji za djevojke. Obzirom da nalazi našeg istraživanja ukazuju na ne tako velik doprinos roditeljskog prihvatanja-odbacivanja u objašnjenju percepcije partnerskog prihvatanja-odbacivanja kod muškaraca i žena, može se reći da odnos s majkom i ocem u ranoj dobi nije krucijalan za oblikovanje interpersonalnih odnosa u odrasloj dobi. Dobiveni nalazi se mogu smatrati pozitivnim za one koji su imali loše odnose sa svojim roditeljima u ranom djetinjstvu jer pokazuju da zapravo i osobine ličnosti, kao i mnogi drugi okolinski faktori mogu utjecati na percepciju partnerskog prihvatanja.

Na kraju, važno je spomenuti i neka ograničenja provedenog istraživanja. Kao prvo, korelacijska priroda istraživanja ne omogućuje utvrđivanje uzročno – posljedičnih veza između ispitivanih varijabli. Naime, ponekad su obje mogućnosti podjednako prihvatljive. Tako, primjerice, nismo sigurni da li osjećaj roditeljskog prihvatanja-odbacivanja u djetinjstvu uzrokuje osjećaj partnerskog prihvatanja-odbacivanja u odrasloj dobi ili je proces obrnut. Pored toga, postoji mogućnost da je povezanost između ove dvije varijable uvjetovana nekim trećim, nama nepoznatim, zajedničkim faktorom.

Činjenica da rezultati provedene hijerarhijske regresijske analize pokazuju da roditeljsko prihvatanje objašnjava 14% ukupne varijance partnerskog prihvatanja u skupini žena, te 11% u skupini muškaraca, upućuje na to da je značajan dio varijance kriterijske varijable ipak ostao neobjašnjen. To ukazuje na potrebu daljnjih istraživanja, uz određena

metodološka poboljšanja, kako bi se utvrdilo koji još faktori doprinose objašnjenju partnerskog prihvatanja u odrasloj dobi. Jedan od njih bi mogao biti psihološka prilagodba.

Mnoga istraživanja su pokazala da postoji povezanost između partnerskog prihvatanja-odbacivanja i psihološke prilagodbe, sa roditeljskim prihvatanjem-odbacivanjem kao medijatorom. Stoga bi bilo dobro u budućim istraživanjima ispitati da li psihološka prilagodba može imati ulogu medijatora u odnosu roditeljskog prihvatanja u djetinjstvu i partnerskog prihvatanja u odrasloj dobi.

Jedan od problema odnosi se na način prikupljanja podataka. Naime, u ovom istraživanju korištena je metoda snježne grudve koja ima određene nedostatke, a jedan od njih je taj što je podložna pristranosti. Obzirom da početno odabrani uski krug ljudi potrebnih karakteristika sam širi uzorak, upućujući na osobe koje bi također mogle biti dio istraživanja, postoji mogućnost da svi sudionici dijele određene karakteristike, odnosno osobine ličnosti, neovisno o karakteristikama koje su prvobitno bile potrebne. Stoga je moguće da će uzorak sačinjavati mala podskupina cijele populacije. Još jedan od problema odnosi se na činjenicu da su korištena samoizvješća. Naime, sudionici su se trebali prisjetiti kako su se njihovi roditelji odnosili prema njima tokom djetinjstva. Postoji mogućnost da su sadašnji odnosi s roditeljima utjecali na način na koji su sudionici percipirali ponašanje svojih roditelja prema njima u djetinjstvu.

Također, u pitanje se dovodi i iskrenost sudionika prilikom popunjavanja upitnika. Određena pitanja jasno su pozitivno ili negativno određena, tako da su često odgovori na njih determinisani socijalnom poželjnošću. Iako je istraživanje bilo anonimno i dobrovoljno, upitno je koliko odgovori sudionika odražavaju pravo stanje stvari. Stoga bi u budućim istraživanjima bilo korisno uključiti i varijablu socijalne poželjnosti. To bi omogućilo detaljnije ispitivanje njene potencijalne uloge u odnosu između ispitivanih varijabli.

U budućim istraživanjima povezanosti između percipiranog roditeljskog prihvatanja u djetinjstvu i partnerskog prihvatanja u odrasloj dobi bi trebalo uzeti u obzir i osobine ličnosti. Postoji vjerovatnoća da određene osobine ličnosti mogu imati ulogu medijatora u odnosu percepcije roditeljskog prihvatanja u djetinjstvu i percepcije partnerskog prihvatanja u odrasloj dobi. Primjerice, osobe koje su visoko na skali ekstroverzije i ugodnosti će možda percipirati veći stepen prihvatanja od strane partnera u odnosu na one koji su nisko na navedenim skalama.

Osim razlika u percepciji roditeljskog prihvatanja-odbacivanja s obzirom na spol, bilo bi interesantno ispitati i razlike s obzirom na redoslijed rođenja osobe, budući da se ordinalna pozicija djeteta u obitelji navodi kao jedna od značajnijih determinanti obiteljskih interakcija. Iako smo raspolagali informacijama o redoslijedu rođenja osobe, one nisu uzete u obzir u smislu povezanosti sa ključnim varijablama našeg istraživanja.

6. ZAKLJUČCI

Na temelju rezultata ovog istraživanja, provedenog na konačnom uzorku od 206 sudionika (111 žena i 95 muškaraca) na području Bosne i Hercegovine, moguće je izvući dva općenita zaključka:

1. Analizom razlika u percepciji roditeljskog prihvatanja-odbacivanja i partnerskog prihvatanja-odbacivanja između muškaraca i žena, pokazalo se da postoji statistički značajna razlika kada je riječ o očevom prihvatanju-odbacivanju. Naime, žene percipiraju veći stepen prihvatanja od strane oca u odnosu na muškarce. S druge strane, utvrđeno je da razlika nije statistički značajna kada je u pitanju majčinsko i partnersko prihvatanje. Kada se govori o razlici u percepciji roditeljskog prihvatanja-odbacivanja kod muškaraca i žena, dobiveni rezultati su u skladu sa našim očekivanjima. Muškarci, kao i žene općenito percipiraju veći stepen prihvatanja od strane majke u odnosu na oca.

2. Rezultati provedene hijerarhijske regresijske analize pokazuju da prediktorske varijable objašnjavaju 14% ukupne varijance partnerskog prihvatanja kod žena, te 11% ukupne varijance partnerskog prihvatanja kod muškaraca. Kao značajan prediktor u objašnjenju percepcije partnerskog prihvatanja u obje skupine, pokazalo se prihvatanje od strane majke. Stoga, naša hipoteza nije u potpunosti potvrđena obzirom da se prihvatanje od strane oca nije izdvojilo kao značajan prediktor u objašnjenju partnerskog prihvatanja.

7. LITERATURA

Barber, B. K., Thomas, D. L. (1986). Dimensions of Fathers' and Mothers' Supportive Behavior: The Case for Physical Affection. *Journal of Marriage and Family*, 48, 783–794.

Berk, L. (2008). *Psihologija cjeloživotnog razvoja*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Bernard, K.E., Solchany, J.E. (2002). Mothering. In: M.H. Bornstein (Ed.), *Handbook of Parenting (2nd Ed.)*, Vol 3: *Being and Becoming a Parent* (pp. 3-27). Lawrence Erlbaum Associates, Inc.

Carstensen, L. L., Isaacowitz, D. M., Charles, S. T. (1999). Taking time seriously: A theory of socioemotional selectivity. *American Psychologist*, 54, 165-181.

Cohler, B.J. (2002). Psychoanalysis and Parenthood. In: M.H. Bornstein (Ed.), *Handbook of Parenting (2nd Ed.)*, Vol 3: *Being and Becoming a Parent* (pp. 563-592). Lawrence Erlbaum Associates, Inc.

Collins, W.A., Read, S.J. (1990). Adult Attachment, Working Models, and Relationship Quality in Dating Couples. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58(4), 644-663.

Collins, W.A. (2003). More than Myth: The Developmental Significance of Romantic Relationships During Adolescence. *Journal of Research on Adolescence*, 13(1), 1-24.

Čudina-Obradović, M., Obradović, J. (2006). *Psihologija braka i obitelji*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.

Duck, S. W. (1994). *Meaningful relationships: Talking, sense, and relating*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Efendić-Spahić, T. (2009). Osobine ličnosti roditelja kao determinanta percepcije kvaliteta porodičnih interakcija od strane njihove djece adolescenata. *Neobjavljena doktorska disertacija*. Sarajevo: Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu.

Hartup, W. W., Stevens, N. (1997). Friendships and adaptation in the life course. *Psychological Bulletin*, 121, 355-370.

Keresteš, G. (2001a). Spol roditelja, te dob i spol djeteta kao odrednice roditeljskog ponašanja. *Savremena psihologija*, 4 (1-2) 7-24.

- Kerr, M., Stattin, H., Biesecker, G., Ferrer-Wreder, L. (2003). Relationships with Parents and Peers in Adolescence. In: R.M. Lerner, M.A. Easterbrooks, J. Mistry (Vol. Eds.) I.B. Weiner (Ed.), *Handbook of Psychology, Vol 6: Developmental Psychology* (pp.395-423). John Wiley & Sons, Ltd.
- Khaleque, A., Rohner, R.P., Laukkala, H. (2008). Intimate Partner Acceptance, Parental Acceptance, Behavioral Control, and Psychological Adjustment Among Finnish Adults in Ongoing Attachment Relationships. *Cross-Cultural Research, 42*, 35-45.
- Kuterovac-Jagodić, G., Keresteš, G. (1997). Perception of parental acceptance-rejection and some personality variables in young adults. *Društvena istraživanja, 6*, 477-491.
- Lacković-Grgin, K. (2006). *Psihologija adolescencije*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Laible, D.J., Carlo, G. (2004). The Differential Relations of Maternal and Paternal Support and Control to Adolescent Social Competence, Self-Worth and Sympathy. *Journal of Adolescent Research, 19*, 759-782.
- Leaper, C. (2002). Parenting Girls and Boys. In: M.H. Bornstein (Ed.), *Handbook of Parenting (2nd Ed.), Vol 1: Children and Parenting* (pp. 189-227). Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Levy, M. B., Davis, K. E. (1988). Lovestyles and attachment styles compared: Their relations to each other and to various relationship characteristics. *Journal of Social and Personal Relationships, 5*, 439- 471.
- Li, X., Meier, J. (2017). Father Love and Mother Love: Contributions of Parental Acceptance to Children's Psychological Adjustment, *Journal of Family Theory and Review, 9*(4), 459–490.
- Niditch, L. A., Varela, R. E. (2012). Perceptions of parenting, emotional self-efficacy, and anxiety in youth: Test of a mediational model. *Child and Youth Care Forum, 41*(1), 21-35.
- Nielsen, L. (2007). College Daughters' Relationships with Their Fathers: A 15 year study, *College Student Journal, 41*(1), 112-121.
- Parke, R.D. (2002). Fathers and Families. In: M.H. Bornstein (Ed.), *Handbook of Parenting (2nd Ed.), Vol 3: Being and Becoming a Parent* (pp. 27-75). Lawrence Erlbaum Associates, Inc.

- Parmar, P., Rohner, R. P. (2005), Relations among Perceived Intimate Partner Acceptance, Remembered Parental Acceptance, and Psychological Adjustment among Young Adults in India. *Ethos: Journal of the Society for Psychological Anthropology*, 33(3), 402-413.
- Parmar, P., Ibrahim, M., Rohner, R.P. (2008). Relations Among Perceived Spouse Acceptance, Remembered Parental Acceptance in Childhood, and Psychological Adjustment Among Married Adults in Kuwait. *Cross-Cultural Research*, 42, 67-76.
- Parmar, P., Rohner, R.P. (2008). Relations Among Spouse Acceptance, Remembered Parental Acceptance in Childhood, and Psychological Adjustment Among Married Adults in India. *Cross-Cultural Research*, 42, 57-66.
- Reis, H.T., Collins, W.A., Berscheid, E. (2000). The Relationship Context of Human Behavior and Development. *Psychological Bulletin*, 126(6), 844-872.
- Ripoll-Núñez, K., Alvarez, K. (2008). Perceived Intimate Partner Acceptance, Remembered Parental Acceptance, and Psychological Adjustment Among Colombian and Puerto Rican Youths and Adults. *Cross-Cultural Research*, 42, 23-34.
- Rohner, R. P., Khaleque, A. (2002), Parental Acceptance-Rejection and Life-Span Development: A Universalist Perspective. *Online Readings in Psychology and Culture*, 6(1), 1-10.
- Rohner, R.P., Melendez, T., Kraimer-Rickaby, L. (2008). Intimate Partner Acceptance, Parental Acceptance in Childhood, and Psychological Adjustment Among American Adults in Ongoing Attachment Relationships, *Cross-Cultural Research*, 42, 13-22.
- Rohner, R.P., Khaleque, A., Cournoyer, D.E. (2012), Introduction to Parental Acceptance-Rejection Theory, Methods, Evidence and Implications, Preuzeto 24.08.2018. god. sa <http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/1069397107309749> .
- Rothbart, M. K., Maccoby, E. E. (1966). Parents' differential reactions to sons and daughters. *Journal of Personality and Social Psychology*, 4(3), 237-243.
- Siegal, M. (1987). Are sons and daughters treated more differently by fathers than by mothers?, *Developmental Review*, 7(3), 183-209.
- Tuce, Đ., Fako, I. (2014). Odrednice zadovoljstva životom kod adolescenata, *Psihologijske teme*, 3, 407-433.

- Tuce, Đ. (2014). Osobne i okolinske odrednice samopoštovanja kod adolescenata. *Neobjavljena doktorska disertacija*. Sarajevo: Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu.
- Truant, G. S., Herscovitch, J., Lohrenz, J. G. (1987), The Relationship of Childhood Experience to the Quality of Marriage. *Canadian Journal of Psychiatry*, 32, 87-92.
- Varan, A. (2005), Relation between Perceived Parental Acceptance and Intimate Partner Acceptance in Turkey: Does History Repeat Itself? *Ethos*, 33(3), 414-426.
- Varan, A., Rohner, R.P., Eryuksel, G. (2008). Intimate Partner Acceptance, Parental Acceptance in Childhood, and Psychological Adjustment Among Turkish Adults in Ongoing Attachment Relationships. *Cross-Cultural Research*, 42, 46-56.
- Vasta, R., Haith, M.M., Miller, S.A. (1998). *Dječja psihologija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Vlajković, J. (2005). *Životne krize – prevencija i prevazilaženje*. Beograd: Žarko Albulj.
- Vulić-Prtorić, A., Macuka, I., Sorić I., Burić, I. (2008). Samopoštovanje u ranoj adolescenciji: Važnost uloge roditeljskog ponašanja i školskog postignuća. *Društvena istraživanja*, 4-5, 887-906.

8. PRILOZI

OPŠTA UPUTA

Poštovani,

prije svega želimo Vam se zahvaliti na učešću u ovom istraživanju. Istraživanje se provodi za potrebe izrade završnog diplomskog rada autorice Aide Bektešević, studentice pete godine na Odsjeku za psihologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu. Cilj rada je ispitati odnos između kvalitete ranih interakcija sa roditeljima i kvalitete partnerskog odnosa u odrasloj dobi.

Ispred Vas se nalazi nekoliko upitnika od kojih svaki ima zasebnu uputu i molimo Vas da svaku od njih pažljivo pročitate prije nego što počnete popunjavati upitnike. Tačni i netačni odgovori u ovim upitnicima ne postoje. Ispravan je onaj odgovor koji Vam prvi padne na pamet, ono što prvo pomislite ili ono što osjećate. Stoga Vas molimo da na tvrdnje odgovarate što iskrenije i što brže možete.

Tokom prikupljanja podataka **Vaša privatnost će biti u potpunosti zaštićena**. Popunjavanje upitnika je **anonimno** (nigdje ne navodite svoje ime i prezime), a podaci prikupljeni u istraživanju će biti **korišteni isključivo u naučno-istraživačke svrhe**.

Ukoliko imate dodatnih pitanja, možete kontaktirati autoricu istraživanja na broj: [062/571-689](tel:062571689) ili e-mail: bektesevic.aida@gmail.com

Hvala Vam na susretljivosti i doprinosu u realizaciji ovog naučno-istraživačkog rada.

S poštovanjem,

Aida Bektešević

USDK

Molimo Vas da na pitanja koja su navedena u nastavku odgovorite tako što ćete označiti jedan od ponuđenih odgovora ili svoj odgovor upisati u za to predviđeno polje.

Šifra: _____ (brojčano ili slovima)

1. **Spol:** (zaokruži) M Ž

2. **Dob:** _____

3. **Vaša stručna sprema:**

- a) završena četiri razreda osnovne škole
- b) završena osnovna škola
- c) završena srednja škola
- d) završena viša ili visoka škola (fakultet)
- e) magisterij, doktorat

4. **S kim ste živjeli tokom djetinjstva?**

- a) sa oba roditelja (majka i otac)
- b) samo sa majkom
- c) samo sa ocem
- d) nešto drugo (navedite s kim)

5. **Prema redoslijedu rođenja Vi ste:**

- a) jedinac
- b) najstarije dijete
- c) srednjerođeno – koje po redu _____
- d) najmlađe dijete
- e) blizanac

6. **Da li ste trenutno u partnerskom odnosu (romantična veza ili brak)?**

- a) da
- b) ne

*ukoliko je Vaš odgovor „da“, molimo Vas da odgovorite i na sljedeća pitanja.

7. **Priroda partnerskog odnosa:**

- a) romantična veza
- b) brak
- c) nešto drugo (navedite)

8. **Koliko ste sveukupno u partnerskom odnosu s tom osobom?**

- a) manje od 6 mjeseci
- b) 6-12 mjeseci
- c) 1-3 godine
- d) duže od 3 godine

9. **Koliko ste općenito zadovoljni partnerskim odnosom?**

- a) u potpunosti zadovoljan/na
- b) djelimično zadovoljan/na
- c) djelimično nezadovoljan/na
- d) u potpunosti nezadovoljan/na

10. **U kojoj mjeri Vaša veza sa partnerom utječe na Vaš sveukupni osjećaj emocionalne sigurnosti, ugodnosti i blagostanja?**

- a) utječe u potpunosti
- b) donekle utječe
- c) utječe vrlo malo
- d) uopće ne utječe

PARQ-M

Pred Vama se nalazi niz tvrdnji koje opisuju kako se majke odnose prema njihovoj djeci. **Molimo Vas da uz svaku tvrdnju zaokružite odgovarajući broj, koji će označiti koliko često se Vaša majka odnosila prema Vama na opisani način u periodu od Vaše 7 do 12 godine.** Pri tome, brojevi imaju sljedeće značenje:

- 1 – u potpunosti netačno
- 2 – djelimično netačno
- 3 – djelimično tačno
- 4 – u potpunosti tačno

Molimo Vas da odgovarate iskreno, opisujući kako se Vaša majka zaista odnosila prema Vama, a ne kako biste željeli da se odnosila.

		U potpunosti netačno	Djelimično netačno	Djelimično tačno	U potpunosti tačno
1.	Govorila je lijepe stvari o meni.	1	2	3	4
2.	Nije obraćala pažnju na mene.	1	2	3	4
3.	S njom mi je bilo lako razgovarati o stvarima koje su mi važne.	1	2	3	4
4.	Udarala me i kada to nisam zasluživao/la.	1	2	3	4
5.	Doživljavala me kao veliku smetnju.	1	2	3	4
6.	Strogo me kažnjavala kada je bila ljuta.	1	2	3	4
7.	Nije imala vremena odgovarati na moja pitanja.	1	2	3	4
8.	Izgledalo je kao da joj nisam bio/la drag/a.	1	2	3	4
9.	Bila je jako zainteresovana za ono što radim.	1	2	3	4
10.	Govorila mi je mnoge ružne stvari.	1	2	3	4
11.	Nije obraćala pažnju na mene kada sam tražio/la pomoć.	1	2	3	4
12.	Činila je da se osjećam voljenim/voljenom i željenim/željenom.	1	2	3	4
13.	Poklanjala mi je mnogo pažnje.	1	2	3	4
14.	Činila je sve da povrijedi moja osjećanja.	1	2	3	4
15.	Zaboravljala je važne stvari za koje mislim da ih je trebala pamti.	1	2	3	4
16.	Ako bih se loše ponašao/la, činila je da se osjećam nevoljenim/nevoljenom.	1	2	3	4
17.	Činila je da osjećam da je ono što radim bitno.	1	2	3	4
18.	Kada bih uradio/la nešto pogrešno, prijetila mi je ili me plašila.	1	2	3	4
19.	Bilo joj je stalo do mog mišljenja i voljela je da ga iskažem.	1	2	3	4
20.	Osjećala je da su druga djeca bolja od mene bez obzira šta uradim.	1	2	3	4
21.	Davala mi je do znanja da sam neželjen/a.	1	2	3	4
22.	Davala mi je do znanja da me voli.	1	2	3	4
23.	Nije obraćala pažnju na mene, sve dok joj ne bih zasmetao/la.	1	2	3	4
24.	Ponašala se prema meni toplo i s ljubavlju.	1	2	3	4

PARQ-O

Pred Vama se nalazi niz tvrdnji koje opisuju kako se očevi odnose prema njihovoj djeci. **Molimo Vas da uz svaku tvrdnju zaokružite odgovarajući broj, koji će označiti koliko često se Vaš otac odnosio prema Vama na opisani način u periodu od Vaše 7 do 12 godine.** Pri tome, brojevi imaju sljedeće značenje:

- 1 – u potpunosti netačno
- 2 – djelimično netačno
- 3 – djelimično tačno
- 4 – u potpunosti tačno

Molimo Vas da odgovarate iskreno, opisujući kako se Vaš otac zaista odnosio prema Vama, a ne kako biste željeli da se odnosio.

		U potpunosti netačno	Djelimično netačno	Djelimično tačno	U potpunosti tačno
1.	Govorio je lijepe stvari o meni.	1	2	3	4
2.	Nije obraćao pažnju na mene.	1	2	3	4
3.	S njim mi je bilo lako razgovarati o stvarima koje su mi važne.	1	2	3	4
4.	Udarao me i kada to nisam zasluživao/la.	1	2	3	4
5.	Doživljavao me kao veliku smetnju.	1	2	3	4
6.	Strogo me kažnjavao kada je bio ljut.	1	2	3	4
7.	Nije imao vremena odgovarati na moja pitanja.	1	2	3	4
8.	Izgledalo je kao da mu nisam bio/la drag/a.	1	2	3	4
9.	Bio je jako zainteresovan za ono što radim.	1	2	3	4
10.	Govorio mi je mnoge ružne stvari.	1	2	3	4
11.	Nije obraćao pažnju na mene kada sam tražio/la pomoć.	1	2	3	4
12.	Činio je da se osjećam voljenim/voljenom i željenim/željenom.	1	2	3	4
13.	Poklanjao mi je mnogo pažnje.	1	2	3	4
14.	Činio je sve da povrijedi moja osjećanja.	1	2	3	4
15.	Zaboravljao je važne stvari za koje mislim da ih je trebao pamtiti.	1	2	3	4
16.	Ako bih se loše ponašao/la, činio je da se osjećam nevoljenim/nevoljenom.	1	2	3	4
17.	Činio je da osjećam da je ono što radim bitno.	1	2	3	4
18.	Kada bih uradio/la nešto pogrešno, prijetio mi je ili me plašio.	1	2	3	4
19.	Bilo mu je stalo do mog mišljenja i volio je da ga iskažem.	1	2	3	4
20.	Osjećao je da su druga djeca bolja od mene bez obzira šta uradim.	1	2	3	4
21.	Davao mi je do znanja da sam neželjen/a.	1	2	3	4
22.	Davao mi je do znanja da me voli.	1	2	3	4
23.	Nije obraćao pažnju na mene, sve dok mu ne bih zasmetao/la.	1	2	3	4
24.	Ponašao se prema meni toplo i s ljubavlju.	1	2	3	4

IPAR/CQ

Pred Vama se nalazi niz tvrdnji koje opisuju način na koji se partneri odnose jedni prema drugima u intimnoj vezi. **Molimo Vas da uz svaku tvrdnju zaokružite odgovarajući broj, koji će označiti koliko često se Vaš partner/Vaša partnerica odnosi prema Vama na opisani način.** Pri tome, brojevi imaju sljedeće značenje:

- 1 – u potpunosti netačno
- 2 – djelimično netačno
- 3 – djelimično tačno
- 4 – u potpunosti tačno

Molimo Vas da odgovarate iskreno, opisujući kako se Vaš partner/Vaša partnerica zaista odnosi prema Vama, a ne kako biste željeli da se odnosi.

		U potpunosti netačno	Djelimično netačno	Djelimično tačno	U potpunosti tačno
1.	Govori mi lijepe stvari.	1	2	3	4
2.	Prigovara mi ili me ruži.	1	2	3	4
3.	Ne obraća pažnju na mene.	1	2	3	4
4.	Zapravo me ne voli.	1	2	3	4
5.	Razgovara sa mnom o našim planovima i sasluša ono što imam reći.	1	2	3	4
6.	Žali se drugima na mene.	1	2	3	4
7.	Stvarno je zainteresovan/na za mene.	1	2	3	4
8.	Želi da dovedim prijatelje i pokušava im ugoditi.	1	2	3	4
9.	Ismijava me i ponižava.	1	2	3	4
10.	Ne obraća pažnju na mene, sve dok mu/joj ne zasmetam.	1	2	3	4
11.	Viče na mene kada je ljut/a.	1	2	3	4
12.	S njim/njom mi je lako razgovarati o stvarima koje su mi važne.	1	2	3	4
13.	Ponaša se grubo prema meni.	1	2	3	4
14.	Uživa u mom prisustvu.	1	2	3	4
15.	Čini da se osjećam ponosno kada nešto dobro uradim.	1	2	3	4
16.	Udara me.	1	2	3	4
17.	Zaboravlja stvari koje bi trebao/la uraditi za mene.	1	2	3	4
18.	Doživljava me kao veliku smetnju.	1	2	3	4
19.	Hvali me pred drugima.	1	2	3	4
20.	Ponaša se grubo prema meni kada je ljut/a.	1	2	3	4
21.	Uvažava moje preferencije prema ishrani.	1	2	3	4
22.	Razgovara sa mnom na topao i ljubazan način.	1	2	3	4
23.	Lako se naljuti na mene.	1	2	3	4
24.	Nema vremena odgovarati na moja pitanja.	1	2	3	4

		U potpunosti netačno	Djelimično netačno	Djelimično tačno	U potpunosti tačno
25.	Izgleda kao da mu/joj nisam drag/a.	1	2	3	4
26.	Govori mi lijepe stvari kada ih zaslužim.	1	2	3	4
27.	Brzo se naljuti i provocira me.	1	2	3	4
28.	Stalo mu je do toga s kim se družim.	1	2	3	4
29.	Istinski je zainteresovan/na za ono šta radim.	1	2	3	4
30.	Govori mi mnoge ružne stvari.	1	2	3	4
31.	Ne obraća pažnju na mene kada tražim pomoć.	1	2	3	4
32.	Kada imam neki problem, smatra da je to moja krivica.	1	2	3	4
33.	Čini da se osjećam voljenim/voljenom i željenim/željenom.	1	2	3	4
34.	Govori mi da mu/joj idem na živce.	1	2	3	4
35.	Posvećuje mi mnogo pažnje.	1	2	3	4
36.	Govori mi kako je ponosan/na na mene kada nešto uradim dobro.	1	2	3	4
37.	Čini sve kako bi povrijedio/la moja osjećanja.	1	2	3	4
38.	Zaboravlja važne stvari za koje mislim da bi ih trebao/la pamtiti.	1	2	3	4
39.	Čini da se osjećam nevoljeno.	1	2	3	4
40.	Čini da osjećam da je ono što radim bitno.	1	2	3	4
41.	Plaši me ili mi prijeti kada uradim nešto što ne odobrava.	1	2	3	4
42.	Voli provoditi vrijeme sa mnom.	1	2	3	4
43.	Pokušava mi pomoći kada sam uplašen/a ili uznemiren/a.	1	2	3	4
44.	Sramoti me pred mojim prijateljima.	1	2	3	4
45.	Pokušava da se drži što dalje od mene.	1	2	3	4
46.	Žali se na mene.	1	2	3	4
47.	Stalo mu/joj je do mog mišljenja i voli da ga iskažem.	1	2	3	4
48.	Smatra da su druge žene/drugi muškarci bolji od mene ma šta ja uradio/la.	1	2	3	4
49.	Kada pravi planove, uvažava i moje želje.	1	2	3	4
50.	Dopušta da radim stvari koje smatram bitnim, čak i ako se ne slaže s tim.	1	2	3	4
51.	Misli da se drugi ljudi ponašaju bolje od mene.	1	2	3	4
52.	Rješava me se tako što me „gura“ drugima (npr. prijateljima i/ili članovima porodice).	1	2	3	4
53.	Daje mi do znanja da sam neželjen/a.	1	2	3	4
54.	Zainteresovan/a je za ono što radim.	1	2	3	4
55.	Kada sam povrijeđen/na ili bolestan/na, nastoji mi pomoći da se osjećam bolje.	1	2	3	4
56.	Govori mi kako je posramljen/a kada uradim nešto pogrešno.	1	2	3	4

		U potpunosti netačno	Djelimično netačno	Djelimično tačno	U potpunosti tačno
57.	Daje mi do znanja da me voli.	1	2	3	4
58.	Ponaša se prema meni toplo i s ljubavlju.	1	2	3	4
59.	Čini da se osjećam posramljenom/posramljenim ili krivom/krivim kada mu/joj ne ugodim.	1	2	3	4
60.	Nastoji me usrećiti.	1	2	3	4

Hvala na saradnji!